

**”Saksaa savoksi” -
Klassisen laulun ammattilaisten
näkemyksiä vieraan kielen ääntämisestä**

Paavo Nisula

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016
Kulttuuriala
Musiikkipedagogi (AMK)

Tekijä(t) Nisula, Paavo	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2016
	Sivumäärä 36	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi "Saksaa savoksi" - Klassisen laulun ammattilaisten näkemyksiä vieraan kielen ääntämisestä		
Tutkinto-ohjelma Musiikin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Päivi Virolainen-Kalpio		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Klassisen laulun instrumentin hallinta koostuu useasta osa-alueesta, joista yksi on artikulaatio. Teksti kuuluu olennaisena osana esitettäviin lauluihin, ja esityskieliä on useita. Klassisen laulun opiskelijat kohtaavat jo lauluharrastuksensa alkuvaiheessa usein vieraskielistä ohjelmistoa kulttuurihistoriallisista syistä johtuen. Opetussuunnitelmat vaativat myös jo ensimmäisissä laulun tasosuorituksissa vieraskielisen ohjelmiston esittämistä äidinkielen lisäksi.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, mitä klassisen laulun ammattilaiset ajattelevat vieraiden kielten ääntämisestä, sen opetuksesta ja roolista osana klassisen laulun instrumentin hallintaa. Opinnäytetyötä varten haastateltiin neljää (4) klassisen laulun ammattilaista, jotka toimivat vakituisissa työsuhteissa Suomessa. Kaikilla haastatelluilla on myös kansainvälistä kokemusta joko työn tai opiskelun osalta. Haastatteluissa selvitettiin, millaisena haastateltavat näkevät ääntämisen roolin osana lauluinstrumentin hallintaa, kuinka he itse opiskelevat ja ovat oppineet ääntämistä, ja eroaako suhtautuminen ääntämiseen ja sen opetukseen Suomessa ja ulkomailla.</p> <p>Kaikki haastateltavat pitivät ääntämistä merkittävänä osana klassisen laulun instrumentin hallintaa. Kielenmukainen ääntäminen nähtiin erityisen tärkeänä tekstin ymmärrettävyyden kannalta. Haastateltavat kertoivat erityisesti suomea äidinkielenään puhuvien haasteista vieraiden kielten ääntämiseen liittyen. Ääntämisen nähtiin sitoutuvan osaksi klassisen laulun tekniikkaa, ja ääntämiseen liittyvien ongelmien ratkaisu tulisi haastateltavien mielestä aloittaa jo lauluharrastuksen alkuvaiheessa. Natiivi kielenpuhuja nähtiin ideaalina esimerkkinä myös klassisen laulun ääntämisen kannalta. Ääntämistä opetettiin ja opittiin kuuntelemalla, imitoimalla ja foneettisia kirjaimia käyttämällä.</p>		
<p>Avainsanat (asiasanat) Laulaminen, ääntäminen, laulajat, laulunopettajat, musiikkikasvatus, taidemusiikki</p>		
Muut tiedot		

Author(s) Nisula, Paavo	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2016 Language of publication: Finnish Permission for web publication: x
Title of publication "Saksaa savoksi" - Professional classical singers' views on foreign language pronunciation		
Degree programme Degree programme in Music		
Supervisor(s) Virolainen-Kalpio, Päivi		
Assigned by		
Abstract <p>Mastering the art of classical singing requires mastering many interrelated skills. One of those skills is pronunciation, as text is a key part in songs in general. Even the beginner singers usually sing in foreign languages due to the traditions in the Western art music. In addition, the national curricula require the inclusion of foreign language repertoire already in the first years of vocal studies.</p> <p>The purpose of the thesis was to examine professional singers' views on foreign language pronunciation, its teaching and role as a part classical singing competence. Four (4) Finnish professional classical singers were interviewed for the thesis. All of them either performed, taught or did both professionally either in Finland or internationally. They had graduated from Finnish universities, and they had experience of studying abroad as well. They were asked about their overall views on pronunciation and its significance as a part of mastering the instrument, how they had studied it themselves and how they saw the teaching of pronunciation to Finnish singers compared to their international experiences.</p> <p>All the respondents considered pronunciation as a key part of mastering their instrument. The significance of interpreting text correctly and delivering it to the audience was emphasized. The respondents discussed the difficulties that native Finnish speakers have when studying foreign language pronunciation in the classical singing context. They all considered pronunciation teaching to be intertwined with the teaching of the singing technique. Moreover, solving pronunciation problems should already be started at the beginning of vocal studies. Native speakers of the languages were seen as reliable sources of correct pronunciation. Listening to and imitating their example as well as using the International Phonetic Alphabet (IPA) were the most widely used methods of learning foreign language pronunciation.</p>		
Keywords/tags (subjects) Singing, pronunciation, singers, singing teachers, music education, art music		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto.....	2
2	Opinnäytetyön tavoitteet ja tietoperusta.....	3
2.1	Omat kokemukset tutkimuskysymysten herättelijöinä	3
2.2	Klassinen laulu tutkimus-, opetus- ja arviointikohteena.....	5
2.2.1	Katsaus klassiseen lauluun liittyviin tutkimusaloihin	5
2.2.2	Opetussuunnitelmat ohjaavat klassisen laulun opetusta	7
2.2.3	Klassisen laulun muodollinen arviointi laulunopetuksessa.....	8
2.3	Vieraiden kielten rooli klassisessa laulussa	10
3	Menetelmät ja aineisto	12
3.1	Tutkimusmenetelmä	12
3.2	Tutkimuskysymykset	12
3.3	Aineiston käsittely	12
3.4	Haastateltavat	13
4	Tulokset ja analyysi	14
4.1	Vieraiden kielten ääntäminen suomea äidinkielenään puhuvana.....	15
4.2	Vieraan kielen ääntämisen merkityksellisyys osana laulua	18
4.3	Ääntämisen oppiminen ja opettaminen klassisen laulun kontekstissa	19
4.3.1	Haastateltavien omat oppimispolut ja -metodit.....	19
4.3.2	Näkemyksiä ääntämisen opettamisesta.....	25
4.3.3	Ääntämisen arviointi tasosuoritusten osana.....	29
5	Pohdinta	31
	Lähteet.....	34
	Liitteet	36
	Liite 1. Haastattelukysymykset	36

1 Johdanto

Niin kauan kuin on ollut puhetta, on ollut laulua. Näin voi ainakin olettaa, vaikka luonnollisesti asiaa on haastava todistaa. Laulu instrumenttina on kehittynyt omia polkujaan vuosisatojen aikana: milloin on ihailtu taitavaa kuviolaulua, milloin draamaattista pauhua, milloin romantiikkaa tai rockia. Kaikelle laululle tyylistä ja äänenmuodostuksesta riippumatta yhteistä on kuitenkin vähintään yksi asia: kieli. Laulua kutsutaan myös vokaalimusiikiksi, ja nimensä mukaisesti lauluun liitetään ajatus siitä, että esitettäessä käytetään myös jotain luonnollista kieltä. Kieli voi toki olla keksittyä, tai pelkkää vokaalilaulua, miksipä ei. Tämän opinnäytetyön kontekstissa laulu nähdään kuitenkin instrumenttina, johon liitetään osaksi teksti.

Laulu nähdään usein kokonaisvaltaisena instrumenttina, jonka täydelliseen hallintaan vaaditaan usean eri osa-alueen osaamista. Opinnäytetyöni aihe käsittelee yhtä laulun ja laulopedagogiikan osa-aluetta: vieraan kielen ääntämistä, sen opettamista laulun opiskelijoille ja sen merkitystä osana laulajan ammattia. Valitsin aiheen omien mielenkiintojeni pohjalta, sillä olen opiskellut niin kielitiedettä kuin klassista laulua korkeakouluopinnoissani. Kokemukseni mukaan ääntämisen opetus perustuu usein kokemukselliseen tietoon ja niin sanottuun mestari-kisälli -metodiin, ja käsitys ”oikeasta” ääntämisestä voi olla subjektiivinen. Eri kielten ääntämisoppaita on julkaistu runsaasti, jotka toimivat myös ääntämisen oppimisen välineinä. Nykyisin on helppoa etsiä myös esimerkki vaikkapa YouTubesta. Välineitä ja keinoja siis on, mutta käytetäänkö niitä ja jos, niin missä yhteyksissä ja millä tavoin? Tässä opinnäytetyössä aineisto on kerätty klassisen laulun kentällä toimivilta ammattilaisilta, joten näkökulmana on klassinen laulu. Tuloksia voidaan yleisiltä osin soveltaa myös muihin tyylihin.

Aiheesta tekee tutkimisen arvoinen se, että ääntäminen on todistetusti varsin kiinteä osa laulutuntia ja lauluinstrumenttia. Klassisessa laulussa vieraat kielet ovat mukana jo ensimmäisessä perustasosuorituksessa. Klassisen laulun opettajilta ei kuitenkaan vaadita muodollisia fonetiikan opintoja, vaikkakin aihetta käsitellään niin opettajaopiskelijoiden omilla laulutunneilla kuin didaktiikkaopetuksessa. Ääntämistä opitaan

useista eri lähteistä, kuten omalla laulutunnilla tai esimerkiksi nauhoitteita tarkastelemalla. Olen myös sekä omissa instrumenttiopinnoissani että myös pedagogiharjoitteluni yhteydessä havainnut, että ääntäminen on tasosuorituksen tai instrumenttinäytön osa-alue, josta annetaan systemaattisesti palautetta. Palautteenantotilanteessa oppilaan tulee luottaa palautetta antavan ammattilaisen näkemyksen ja kuulokuvan oikeellisuuteen ääntämiseen liittyen, eikä tätä luottamussuhdetta yleensä kyseenalaisteta.

Tarkastelemani ääntämiseen liittyvät opinnäytetyöt musiikkipedagogiopinnoissa ovat yleensä oppaita jonkin vieraan kielen ääntämiseen. Esimerkiksi ranskan ja venäjän ääntämisestä on kirjoitettu opinnäytetyöt Metropolia AMK:ssa vuonna 2013. Italian kielen ääntämisestä on kirjoitettu pro gradu -tutkielma Sibelius-Akatemiassa vuonna 2005. Ääntämisen opetusta ilmiönä suomalaisessa klassisen laulun opetuksessa ei sen sijaan ole tiedonhakuni perusteella käsitelty opinnäytetöissä. Tämän opinnäytetyön fokus onkin siis valottaa ääntämistä yleisenä käsitteenä osana klassisen laulun opetusta ja laulajan ammattia.

2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tietoperusta

2.1 Omat kokemukset tutkimuskysymysten herättelijöinä

Ajatus tämän opinnäytetyön tutkimuskohteesta on kehittynyt vuosien varrella niin omien kokemusten kuin kollegiaalisten keskustelujen myötä. Olen omissa lauluopinnoissani opiskellut ja esittänyt lauluja vähintäänkin suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, saksaksi, ranskaksi, venäjäksi ja latinaksi. Oma prosessini vieraan kielen ääntämisen opettelussa on ollut varsin pinnallinen: esimerkiksi saksan ja italian kielen ääntämisessä olen noudattanut pitkään niitä malleja, joita olen aiemmilta laulunopettajiltani oppinut. Olen myös opiskellut alkeiskurssit kaikista edellä mainituista kielistä, mikä auttanees sisällön ymmärtämiseen, mutta foneettisten kysymysten käsittely on jäänyt melko karkealle tasolle. Yliopisto-opinnoissani englannin pääaineopiskelijana perusopintoihini kuuluvat fonetiikan kurssit opiskeltuani aloin havaita kielten välisiä eroavaisuuksia äänteiden tasolla etenkin vokaalien suhteen. Alakoulun englannin opettajani noin vuonna 1995 pähäni iskostama lause ”k, p, t pau-kah-taa” (konsonanttien

aspiraatioon liittyvä muistisääntö) oli siihen asti ollut lähtökohtani vieraiden kielten artikulatorisiin ilmiöihin. Englannin lisäksi olen opiskellut myös ranskan ja italian fonetiikkaa; asiantuntijaksi en itseäni kutsuisi, mutta nämä opinnot ovat auttaneet merkittävästi myös laulun opiskelussa.

Musiikkipedagogiopintoihini on kuulunut niin opetusharjoittelua kuin vieraiden kielten fonetiikkaa. Opetusharjoittelua, tässä tapauksessa klassisen laulun opetusta, suoritettiin niin itsenäisesti oppilaan kanssa kahden kesken kuin ohjaavan opettajan ja muiden pedagogisten seuraamana kerran viikossa. Seurattuamme toistemme opetusta, keskustelimme juuri näkemästämme ja kokemastamme didaktiikkaopettajamme johdolla. Näillä tunneilla, harjoitusoppilaiden ollessa vielä laulunopiskelunsa alkutaipaleella, vieraskieliset laulut olivat yleensä italiaksi, saksaksi tai englanniksi. Itse en stressannut ääntämisen opettamisesta harjoitusoppilailleni juurikaan; sen sijaan koin asian olevan joillekin pedagogiharjoittelijakollegoilleni erityisen haastava osa laulunopetusta. Usein ääntämisen opetukseen liitetään oletus siitä, että ääntäminen opitaan osana kielen oppimista. Laulussa ääntämistä opitaan kuitenkin laulamisen yhteydessä, ja sillä on usein enemmän välineellinen ja toissijainen arvo suhteessa tekniseen laulutaitoon. Laulunopetusharjoitteluni päätteeksi jäin pohtimaan, millaisena ääntäminen nähdään pitkän uran tehneiden ammattilaisten näkökulmasta. Kannattaako ääntämistä opettaa erillisenä osana laulua? Ollaanko ääntämisestä tarkkoja ammattitason klassisessa laulussa ylipäänsä? Miten ääntämiseen suhtaudutaan ulkomailla verrattuna Suomeen?

Tämän opinnäytetyön tavoite on selvittää, millaisia näkemyksiä klassisen laulun ammattilaisilla on vieraan kielen ääntämisestä osana lauluinstrumenttia, ja mitä he ajattelevat ääntämisen opetuksesta ja merkityksestä niin Suomessa kuin kansainvälisessäkin kontekstissa. Haastatteluaineistoa analysoimalla pyritään tuomaan lisäarvoa laulunopetuksesta käytävään keskusteluun, jolloin työ voi toimia esimerkiksi keskustelunavauksena osana laulupedagogiopintoja. Laadullista tutkimusta laulajien tai laulunopettajien näkemyksistä vieraiden kielten ääntämiseen liittyen ei ole tehty, ainakaan Suomessa.

2.2 Klassinen laulu tutkimus-, opetus- ja arviointikohteena

2.2.1 Katsaus klassiseen lauluun liittyviin tutkimusaloihin

Klassinen laulu on instrumentti, jonka hallintaan vaaditaan useiden erilaisten taitojen omaksumista ja oppimista lauluopintojen aikana. Laulamaan opettaminen on vielä laajempi kokonaisuus: edellä viitattuihin taitojen hallinnan lisäksi pakettiin lisätään vielä pedagogiset ominaisuudet. **Laulupedagogiikka** on siis käsitteenä kompleksinen, ja sitä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Dufault (2013) toteaa, että laulupedagogiikkaa on tutkittu laajasti. Hänen mukaansa on kuitenkin vaikea todeta, mikä tutkimus on hyvää ja mikä huonoa, ainakaan käytännön opetustyön näkökulmasta. Dufault esittelee kolme laulupedagogiikan tutkimuksen keskeisintä ongelmaa: aiempi tutkimus voi olla epämääräistä ja tutkimustulokset toisensa poissulkevia, nykyinen tutkimus voi olla subjektiivista eli tutkijan omien mielipiteiden ja kokemuksen värittämää, ja tieteellinen tutkimus voi olla etäistä ja vaikeaselkoista suhteessa käytännön opetustyöhön. On siis haastavaa löytää kohdennettua tutkimustietoa, johon voi luottaa, etenkin laadullisen tutkimuksen puolelta.

Laulamiseen liittyvän tutkimustiedon epämääräisyydestä tai subjektiivisuudesta huolimatta klassista laulua on kuitenkin onnistuttu opettamaan vaihtelevalla menestyksellä aikojen saatossa. Laulun opiskelua ja opettamista helpottanee laulamisen käsittely erilaisista osista koostuvana kokonaisvaltaisena instrumenttina. Kysymykseen siitä, mistä osa-alueista **klassisen laulun instrumentti** koostuu, ei löytynyt yksiselitteistä lähdettä. Esimerkiksi Jokela (2016) on kuitenkin väitöskirjansa tietoperustan osana tutkinut Journal of Singing -julkaisun artikkeleita, jotka käsittelevät laulupedagogiikkaa. Hän on tutkimuksensa perusteella muodostanut nelikentän, johon kaikkien hänen tutkimiansa laulupedagogisten artikkeleiden mainitsemat jaottelut voidaan sisällyttää:

- 1) Musiikin tuntemus
- 2) Anatomian tuntemus
- 3) Kielten tuntemus
- 4) Opiskelijan tuntemus.

Jokela (2016, 16) toteaa, että tässä nelijaossa kategoriat eivät ole tärkeysjärjestyksessä. Tämän kategorisoinnin pohjalta voidaan kuitenkin esittää runsaasti jatkokysymyksiä: mitä esimerkiksi juuri kielten tuntemus tarkoittaa laulajan näkökulmasta? Onko kyse formaalista kielitaidosta, fonetiikasta vai tekstin tulkinnasta? Vastauksia näihin kysymyksiin voi olla yhtä monta kuin vastaajia, sillä jokaisella on yksilölliset mielenkiinnon kohteensa ja haasteensa liittyen klassisen laulun opiskeluun.

Klassisen laulun tekniikan tutkimus on melko pirstaleista, ja laulunopetuksen ns. mestari-kisälli -perinteen vuoksi oppilas oppii usein sen, mitä juuri hänen opettajallaan on annettavanaan. Useat suomenkieliset lauluoppaat ovat myös jo vuosikymmenien takaa, joten niiden tarjoamat näkemykset klassisen laulun tekniikasta voivat olla osin vanhentuneita, tai ne on voitu jopa kumota äänifysiologiaan liittyvän tutkimukseen perustuen. Suomessa klassisen laulun tekniikkaa on tutkinut esimerkiksi Valtasaari (2012), joka on pro gradu -tutkielmassaan Jyväskylän yliopiston Musiikin laitokselle käsitellyt Ritva Eerolan kehittämää Ääntöbalanssi-metodia™ tieteellisestä näkökulmasta. Ääntöbalanssi-metodi™ perustuu edellä mainittuihin äänifysiologiaan liittyviin tutkimuksiin, ja Valtasaari tutkii metodia nimenomaan klassisen laulun äänen tuoton näkökulmasta akustisin menetelmin (Valtasaari 2012, 8-10).

Klassisen laulun yhteydessä vieraita kieliä käsitellään usein fonetiikan näkökulmasta. **Fonetiikka** on kielitieteisiin kuuluva tieteenala, joka tutkii puhetta sen kaikissa muodoissa. Yleisesti fonetiikka jaetaan kolmeen eri alakategoriaan: artikulatoriseen, akustiseen tai auditiiviseen fonetiikkaan. Artikulatorinen fonetiikka tutkii puheen tuotoon liittyviä mekanismeja, kuten artikulaatioelimistön rakennetta ja missä osin tätä rakennetta eri äänneet tuotetaan. Akustinen fonetiikka tutkii puhetta ja ääntä ääniaaltoina. Auditiivinen fonetiikka keskittyy vastaanottajan rooliin puheen ja äänen kuulijana. (Savolainen 2001.) Fonetiikan käsitteen määrittely on tämän opinnäytetyön kannalta olennaista niiltä osin kuin se analysoitavassa datassa mainitaan. Tutkimuksen liittyessä ääntämiseen voidaan arvioida, että haastateltujen käyttäessä termejä fonetiikka he viittaavat artikulatorisen fonetiikan ilmiöihin. Auditiivinen fonetiikka sen sijaan näkyy osana haastateltavien omaa oppimista, sillä imitointi oppimis- ja opetusmenetelmänä liittyy läheisesti siihen, kuinka oppilas oppii luokittelemaan äänneitä kuulon perusteella. Fonetiikkaa voidaan tutkia myös kontrastiivisesti, jolloin

kielten erottavia piirteitä vertaillaan toisiinsa eri tavoin, joko artikulatorisesti, akustisesti tai auditiivisesti rajaten. Tätä lähestymistapaa kutsutaan kontrastiivisesti fonetiikaksi.

Tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani koin haastavaksi löytää työlle relevanttia tutkimustietoa. Ääntämisoppaita toki löytyy, mutta tämän opinnäytetyön kannalta olennaista olisi tutkia suomen kielen äänteiden eroavaisuuksia verrattuna muun muassa italiaan ja saksaan. Esimerkiksi saksan ääntämiseen liittyvät fonetiikan teokset ovat myös yleensä saksaksi, jolloin ongelmaksi muodostuu tekijän rajallinen kielitaito. Kontrastiivisen fonetiikan yleisiä oppimateriaaleja on olemassa, joita olisi voitu tutkia tietoperustaa laadittaessa, mutta niiden saavutettavuus koitui ongelmaksi. Klassisen laulun ja fonetiikan yhteyttä voisi tutkia useasta eri näkökulmasta, mutta ääntämistä ei tämän opinnäytetyön yhteydessä käsitellä artikulatorisena toimintana tarkemmin.

2.2.2 Opetussuunnitelmat ohjaavat klassisen laulun opetusta

Opetussuunnitelmat määrittävät taiteen perusopetusta Suomessa. Useimpien oppilaiden kohdalla toteutetaan Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän tavoitteita (2005), joiden mukaan musiikin opiskelussa korostuu ”musiikin harrastamisen ilo ja oppilaan vapaus toteuttaa itseään oman kokemisen ja tekemisen kautta”. Toisin sanoen taiteen perusopetuksessa, tässä yhteydessä musiikkikasvatuksessa, tulee toteuttaa oppilaslähtöistä pedagogiikkaa. (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005, 5.) Samankaltaiset tavoitteet on kuvailtu myös Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002), joita sovelletaan pitkälle harrastuksessaan edenneiden oppilaiden kohdalla.

On kuitenkin syytä huomioida, että kaikki laulunopetus ei tähtää tasosuorituksiin, eli näiden vaatimusten noudattaminen on joissain tapauksissa sopimusvaraista. Taiteen perusopetus perustuu lakeihin ja asetuksiin, ja näiden lisäksi sitä ohjaa myös Opetushallituksen hyväksymät opetussuunnitelmien perusteet (Hannula 2009, 34). Tällaista musiikinopetusta tarjoaa useimmin kunnan ylläpitämät musiikkioppilaitokset, tai joissain tapauksissa ulkopuoliset toimijat, joilta kunta hankkii palvelun. Esimerkiksi yksityiset toimijat eivät kaikissa tapauksissa toimi taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaisesti, eikä sitä vaadita laissa. (Taiteen perusopetusliitto n.d.) Jos siis yksityinen toimija haluaa antaa taiteen perusopetusta, tulee siihen anoa lupa erikseen

opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Opetuksen sisältö määräytyy sen toteuttajan oman opetussuunnitelman mukaisesti. Yleisesti musiikkioppilaitokset vaativat opetussuunnitelmissaan musiikin perustasolla tasosuoritusten suorittamista. (Musiikkiopistot 2007). Jos opiskelija haluaa saada todistuksen musiikkiopinnoistaan, eli suorittaa musiikin perustason tai musiikkiopistotason oppimäärän, hänen tulee siis noudattaa opetuksen tarjoajan opetussuunnitelmaa, ja tehdä osana opintojaan tasosuorituksia. Toisin sanoen, jos opiskelija haluaa saada laulunopetusta sellaisesta oppilaitoksesta, joka on sitoutunut taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmiin, hän ei voi välttyä vierailta kielillä laulamislta.

2.2.3 Klassisen laulun muodollinen arviointi laulunopetuksessa

Klassisen laulun arvioinnista keskusteltaessa ja sitä tehdessä lauluinstrumentti on syytä jakaa arvioitaviin osa-alueisiin eli arvioinnin kohteisiin. Laulua käsitellään yleisesti kokonaisvaltaisena instrumenttina, jolloin näitä arvioinnin kohteita käsitellään toisiinsa kietoutuvina elementteinä. Tästä syystä jaottelu voi olla hankalaa, eikä se käytännön työelämän näkökulmasta ole välttämättä tarkoituksenmukaista. Päivittäisessä opetustyössä keskitytään oppilaan tarpeisiin, jolloin jotkin arvioinnin osa-alueet jäävät luonnollisesti vähemmälle huomiolle. Myös opetusresurssit voivat vaikuttaa opetuksen sisältöön: esimerkiksi opettajan omat pianonsoittotaidot voivat vaikuttaa siihen, kuinka paljon lauluoppilas saa kokemusta säestyksestä. Opetuksen sisältö riippuu siis opettajasta, joka koulutuksensa myötä on hankkinut tarvittavat taidot laulunopetukseen. Pedagoginen työ perustuu usein jatkuvaan arviointiin, jolloin opettaja arvioi oppilastaan joko tietoisesti tai tiedostamattaan opetuksen edetessä, ja saattaa myös muokata opetustaan havaintojensa perusteella.

Muodollisessa arvioinnissa on tarpeen luoda käsitys siitä, mitä arvioidaan. Musiikin perustason opetuksessa käytetään yhtenä arvioinnin perusteena Suomen Musiikkioppilaitosten liitto ry:n (SML) laatimia tasosuoritusten perusteiden ja sisältöjen arviointiohjeita. Esimerkiksi Laulun tasosuoritusten perusteet (2005) jaottelee laulusuorituksen arvioinnin seuraaviin osa-alueisiin:

- Hengitystekniikka
- Äänenmuodostus
- Artikulointi ja ääntämys
- Intonaatio

- Rekisterien hallinta
- Fraseeraus ja musiikin muotoilu
- Dynamiikka ja nyanssit
- Rytmin käsittely
- Tempon valinta ja hallinta
- Esitysmerkkien ja yksityiskohtien huomioonottaminen
- Tunnelma
- Persoonallisuus laulussa
- Yhteissoittotaito ja
- Esiintymistaito.

Nämä osa-alueet voidaan karkeasti tyyppitellä lauluteknisiin ominaisuuksiin, musiikin käsittelyyn ja esiintymiseen liittyviin taitoihin. Arviointia toteutettaessa on otettava huomioon, että edellä mainitut kategoriat on luotu perustason suorituksia ja tavoitteita ajatellen. Jaottelun ollessa yleisellä tasolla niitä voidaan toki soveltaa myös muun tasoihin laulusuorituksiin.

Klassisen laulun arviointia on käsitelty myös Lukkari-Lohen (2012) Sibelius-Akatemian kirjallisessa lopputyössä. Hän jaottelee klassisen laulun arvioinnin tutkimuksensa perusteella seitsemään (7) eri kategoriaan:

- 1) Ääni
- 2) Tekniikka
- 3) Ohjelma
- 4) Musikaalisuus
- 5) Artikulaatio / fonetiikka
- 6) Taiteellisuus
- 7) Yleiskuva. (Lukkari-Lohi 2012, 48.)

Lukkari-Lohen (2012) tutkimus perustuu Sibelius-Akatemiassa laulua opettavien pedagogien haastatteluihin. Näistä vastauksista hän on koonnut Jokelan (2016) tavoin kategoriat, joihin kaikki vastaukset voitiin asettaa. Klassisen laulun arviointiohjeisiin ylemmillä tutkintotasolla (C, B ja A) ei ole yleistä pääsyä. Sibelius-Akatemian internet-sivuilla käsitellään näiden laulun tasosuoritusten tavoitteita lyhyesti, joihin arviointi todennäköisesti perustuu. Esimerkiksi tasolla B, johon tähdätään myös ammattikorkeakoulun pääinstrumentin musiikkipedagogiopinnoissa, tavoitteita mainitaan kolme: äänenkäytön kehittäminen, tyylien tuntemus ja valmiuden musiikin kandidaatin opinnäytteen suorittamiseen. (Tutkintovaatimukset / Sibelius-Akatemia: Tasosuoritukset, klassinen musiikki, n.d.).

2.3 Vieraiden kielten rooli klassisessa laulussa

”Laulajalla pitää olla ymmärrys siitä, mitä hän laulaa, olipa kieli mikä tahansa. [...] laulajan pitää hallita kyseisen kielen fonetiikka. Kieltä voi ääntää oikein tai väärin, selvästi tai epäselvästi. Erityisesti aspiraation oppiminen on joskus suomalaiselle vaikeaa. Laulunopetus onkin joskus yhtä paljon artikulaation kuin varsinaisen laulun opettamista.” (Outi Kähkönen) (Piippo 2014)

Vieraaksi kieleksi kutsutaan kaikkia niitä kieliä, joita opitaan ja opiskellaan sellaisessa ympäristössä, jossa niitä ei puhuta (Tieteen termipankki 2016). Yleisimmät Suomessa opiskeltavat vieraat kielet ovat englanti ja ruotsi. Vieraan A1-kielen opiskelu aloitetaan yleisimmin alakoulun 3. luokalla, mutta 1.8.2016 voimaan astunut opetussuunnitelma mahdollistaa vieraiden kielten opetustuntien sijoittamisen jo vuosiluokille 1-2. Pakollinen B1-kieli, eli toinen kotimainen tai englanti, aloitetaan peruskoulun 6. luokalla. Näiden lisäksi oppilas voi valita valinnaisen A2-kielen alakoulussa tai B2-kielen yläkoulussa, jos näitä on tarjolla. Kielivalikoima vaihtelee siis alueittain. Englannin ja ruotsin jälkeen yleisimmät B2-kielet vuonna 2012 olivat saksa, ranska, espanja ja venäjä. (Tilastotietoa kielivalinnoista 2014.)

Vieraiden kielten roolia klassisessa laulussa ei tiedonhaun perusteella ole tutkittu merkittävästi. Tähän voi olla syynä esimerkiksi aiheen monitieteisyys: tutkijalla tulisi olla kokemusta ja tietoa niin kielitieteestä kuin klassisesta laulusta. Hilliaho (2015) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan musiikin oppimisen ja kielen oppimisen yhteyksiä klassisessa laulussa. Hilliaho, klassinen laulaja itsekin, toteaa, että ääntämiseen liittyviä oppaita on tarjolla paljon, mutta ne on suunnattu natiiveille, eli kyseistä kieltä äidinkielenään, puhuville laulajille (Hilliaho 2015, 4). Ääntämisoppaiden käyttö vaatisi oppilaalta fonetiikan tuntemusta, mitä ei yleisesti lauluharrastuksessa vaadita. Ammattiopiskelijoiden kohdalla tilanne on luonnollisesti toinen. Käytettävä kieli vaikuttaa kuitenkin niin sävellettyyn musiikkiin kuin sen esitykseen. Konttinen (2013) on tutkinut kielen ja soinnin vaikutusta toisiinsa eri kielten välillä. Hän kirjoittaa väitöskirjaansa pohjautuvassa artikkelissaan siitä, kuinka kieli vaikuttaa tapaamme ajatella ja järjestellä maailmaa. Kielten ominaisuudet, kuten rytmi ja intonaatio, vaikuttavat myös sille sävellettyyn musiikkiin. Esimerkiksi suomen kielessä esiintyy hänen tutkimuksensa mukaan erittäin paljon vokaaliäänteitä verrattuna italiaan tai saksaan, mikä vaikuttanee myös suomea äidinkielenään puhuvien laulunopiskelijoiden vierailuilla kielillä laulamiseen. (Mts. 18–19.)

Klassisen laulun saatavilla oleva ohjelmisto ja kulttuuriperintö, opetussuunnitelmien ohella, ohjaavat lähes poikkeuksetta opettajan ja oppilaan vieraskielisen materiaalin pariin. Vieraat kielet tulevat klassisen laulun oppilaille ja opiskelijoille usein vastaan jo harrastuksen alkutaipaleella. Laulun tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet (2005) määrittelee suoritusvaatimuksissaan jo perustasolla 1 esitettäväksi ”kolme tai neljä erityylistä laulua, joista yksi lauletaan äidinkielellä”. Toisin sanoen, oppilaan tulee esittää vähintään kaksi laulua jollain vieraalla kielellä, joita ei ole erikseen määritetty. Ohjelmistosisällön kohdalla laulut ”suositellaan laulettavaksi alkukielellä”. Kielivalinta on jätetty avoimeksi.

Ohjelmistosisältöjen lisäksi Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet (2005, 8) edellyttävät myös oppilaitoksia ja opettajia antamaan oppilaille ”laaja-alaista musiikillista yleissivistystä”. Klassisen musiikin opiskelussa yleissivistys nojaa vahvasti historiaan, johon klassisen laulun opetuksen kielivalinnat perustuvat. Länsimaiseen kulttuurihistoriaan nojautuvista syistä johtuen yleisimmät vieraat kielet laulunopetuksen alkuvaiheissa ovat italia, saksa ja ruotsi. Myös englantia käytetään jonkin verran, mutta englanninkielistä, tasoltaan aloittelijalle sopivaa materiaalia voi olla haastavampi löytää kuin esimerkiksi saksaksi tai italiaksi laulettavia lauluja. Syy tälle lienee osin siinä, että klassisen laulun perustason opetuksessa käytettävät materiaalit sisältävät useimmin näille kielille sävellettyjä lauluja. Esimerkiksi Cantus 1 (2008) ja Cantus 2 (2012) -nuottikokoelmat sisältävät kumpikin vain kaksi englanninkielistä laulua kirjaa kohden. Nämä laulut kuuluvat luokkaan ”vanhat aariat”, jossa molemmissa kokoelmissa muut 8/10 laulua ovat italiaksi. Lähes kaikki luokkiin ”barokki” ja ”klassinen ja romanttinen lied” sisällytetyt laulut ovat saksaksi. Yksittäisiä kappaleita on toki löydettävissä muillakin kielillä. Tällöin opettajan tulee kuitenkin ottaa lähempään tarkasteluun kappaleiden taso, kun taas valmiissa perustasoon sovelletuissa nuottikokoelmissa voidaan luottaa materiaalin sopivuuteen.

3 Menetelmät ja aineisto

3.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin haastattelemalla klassisen laulun asiantuntijoita, niin pedagogisiin kuin solistisiin tehtäviin suuntautuneita. Haastattelun runkona toimivat tutkimuskysymykset, jotka käsitelivät ääntämistä eri teemojen avulla. Näiden teemojen avulla selvitettiin yleisimpiä ääntämiseen liittyviä näkemyksiä. Teemahaastattelun valinta perustuu Tuomen ja Sarajärven (2009, 77) esittämään määrittelyyn siitä oletuksesta, että teemahaastattelussa ”haastateltavat ymmärtävät ammattitaidon juuri esitetyllä tavalla ja kykenevät pilkkomaan sen samalla tavalla”.

Aineiston analyysin tavoitteena on löytää yhteisiä tekijöitä eri haastateltavien kesken, joiden avulla tutkittavasta ilmiöstä voidaan luoda yhtenäinen käsitys. Tätä kutsutaan myös tyypittelyksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Vastauksista on pyritty kokoaamaan ryhmiä tai kategorioita, joihin perustuen ääntämiseen liittyviä ilmiöitä voitaisiin tutkia tarkemmin. Tuloksia käsitellään tietoperustassa esiteltyihin ilmiöihin perustuen.

3.2 Tutkimuskysymykset

Keskeisimmät tutkimuskysymykset tutkittavan kohteen kannalta ovat:

- 1) Millaisia haasteita suomea äidinkielenään puhuvilla laulunopiskelijoilla on vieraiden kielten ääntämisen osalta?
- 2) Millainen merkitys ääntämisellä on klassisen laulun viitekehyksessä?
- 3) Millaisia taitoja tai ominaisuuksia ääntämisen opettajilla tulisi olla?

3.3 Aineiston käsittely

Klassisen laulun toimiala on Suomessa melko pieni, joten haasteeksi osoittautui haastateltavien anonymiteetin säilyttäminen. Anonymiteetti pyrittiin takaamaan nimemällä haastateltavat uudelleen ja poistamalla taustatiedoista tunnistettavuuteen

liittyvät tietoja siinä määrin kuin se on mahdollista. Haastateltavien kanssa keskusteltiin anonymiteetistä ennen haastattelun alkua, ja heidän toiveensa on otettu huomioon haastateltavien kuvauksissa.

Tutkimuksessa käytettävä haastatteluaineisto kerättiin syyskuussa 2016 pääkaupunkiseudulla. Kaikki haastattelut tehtiin kasvotusten. Kolme haastattelua äänitettiin Zoom H1 -stereotallentimella, ja yksi käyttäen haastattelijan älypuhelimien (Samsung Galaxy A5) äänitystoimintoa. Syynä äänityslaitteen vaihtumiseen oli virtalähteen puute, mikä huomattiin vasta haastattelun alkaessa. Haastatteluja ei videoitu.

Aineistonkeruun jälkeen haastattelut litteroitiin olennaisilta osin. Joitain osia keskustelusta jätettiin litteroimatta, jos ne eivät liittyneet tutkimukseen tai tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen litteroituja aineistoja verrattiin toisiinsa, ja vastauksia tyypiteltiin käsin. Tyypittelyn jälkeen kirjallisen raportin osaksi päätyvät lainausten litterointi tarkistettiin sanatarkasti luotettavuuden säilyttämiseksi. Litteroinneista on häilytetty murre-erot, puhekielisyys kuitenkin säilyttäen.

3.4 Haastateltavat

Haastattelin tätä opinnäytetyötä varten neljää (4) klassisen laulun ammattilaista. Kaikki haastateltavat toimivat haastatteluja tehtäessä joko virkasuhteessa muusikkona tai musiikkipedagogina, tai freelancer-muusikkona. Haastateltavien sukupuoli ja ikä eivät ole tutkimuksen kannalta relevantteja ominaisuuksia, joten näitä ei mainita esittelyissä. Haastateltavista käytettävät nimet on keksitty mielivaltaisesti, eivätkä ne ole sidonnaisia haastateltavan sukupuoleen tai ikään. Vaikkei ikää mainita esittelyjen yhteydessä, sen tuoma kokemus voidaan katsoa merkittäväksi tekijäksi haastateltavien asiantuntijuutta arvioidessa. Kenties vielä merkittävämpi tekijä on kuitenkin kokemus työelämästä. Kaikki haastateltavat ovat toimineet työelämässä laulajana vähintään 10 vuoden ajan, osa heistä myös pidempään.

Kaikki haastateltavat pyydettiin osaksi tutkimusta henkilökohtaisesti kirjoittajan omia verkostoja hyödyntäen. Seuraavana haastateltavat esitellään lyhyesti:

Leevi on ammatiltaan oopperalaulaja, ja hän asuu pääkaupunkiseudulla. Hän on hankkinut ammatillisen koulutuksensa suomalaisessa musiikkikorkeakoulussa. Muodollisen koulutuksensa lisäksi hän on sekä opiskellut yksityisesti että työskennellyt ammatissa ulkomailla. Hän on myös opettanut laulua opintojensa aikana ja niiden jälkeen.

Toivo toimii niin freelance-muusikkona kuin sivutoimisena tuntiopettajana. Hän on niin ikään hankkinut koulutuksensa suomalaisessa musiikkikorkeakoulussa. Myös hän on asunut ja esiintynyt ulkomailla. Toivo asuu pääkaupunkiseudulla, mutta työskentelee myös muualla.

Kaija laulaa työkseen kuorossa. Hän on hankkinut koulutuksensa kahdesta eri musiikkikorkeakoulusta Suomessa. Kaija on kouluttautunut solistisella linjalla, mutta on niin opintojensa ohessa kuin niiden jälkeenkin tehnyt työtä myös musiikkipedagogina. Kaijalla on kansainvälistä kokemusta niin opiskelusta kuin työtehtävistä.

Annukka on Kaijan tapaan ammatiltaan kuorolaulaja. Hän on hankkinut solistisen koulutuksensa kahdesta suomalaisesta musiikkikorkeakoulusta, ja tehnyt myös opintoja ja esiintymisiä ulkomailla. Annukalla ei ole taustallaan työtehtäviä musiikkipedagogina, vaan hän on toiminut niin solisti- kuin kuorotehtävissä ennen nykyistä työsuhdettaan.

4 Tulokset ja analyysi

Haastatteluaineiston analyysi pyrkii tuomaan esiin haastateltavien näkemyksiä vieraan kielen ääntämisestä mahdollisimman laajasti. Analyysi ei ole teorialähtöistä, sillä aiheesta ei ole tehty laadullista tutkimusta, johon tuloksia voisi verrata. Vastauksia käsittelemällä halutaankin siis tuottaa lisää tietoa ilmiöstä ja pyrkiä ymmärtämään sitä paremmin.

Kaikkien haastateltavien äidinkieli on suomi. Jokainen haastateltavista on opiskellut peruskoulussa englantia ja ruotsia. Muiden kielten formaali opiskelu vaihtelee. Esimerkiksi Toivolla on taustallaan romaanisten kielten opintoja jo toisen asteen opintojen ajalta, kun taas Leevi ei ole opiskellut vieraita kieliä lainkaan peruskoulun jälkeen.

Haastateltavien kielitaito on vaihteleva: jokainen mainitsee saksan kielenä, jolla pärjää vähintään ammatillisessa kontekstissa, mikä kertonee kielen asemasta klassisen laulun viitekehyksessä. Tätä pidetään kenties itsestäänselvyytenä, sillä kukaan haastateltava ei määrittele erikseen saksan kielen asemaa tai merkityksellisyyttä ammatitaidon kannalta.

Kaikki haastateltavat ovat laulaneet lapsena tai nuorena kuorossa. Heistä kaksi, Annukka ja Toivo, kertoivat laulaneensa jo lapsena kuoroissa vieraskielisiä lauluja. Kumpikaan heistä ei kyseenalaistanut lapsena saamiaan ääntämisohjeita. Tämä johtunee siitä, että lapsena kielitaito ja kielitieto ovat vielä alkeistasolla, eikä ohjeita osata kyseenalaistaa.

4.1 Vieraiden kielten ääntäminen suomea äidinkielenään puhuvana

Kysyttäessä suomea äidinkielenään puhuvien haasteita vieraiden kielten ääntämistä koskien, vastaukset ovat yhteneviä. Kysymyksen esittämisen yhteydessä haastateltavia ohjattiin ajattelemaan ensisijaisesti perustason klassisen laulun opinnoissa käytettäviä yleisimpiä kieliä, kuten saksaa ja italiaa. Myös englanti ja venäjä mainittiin vastauksissa, ruotsi sen sijaan ei saanut yhtään mainintaa. Näitä kieliä ei kuitenkaan vastaajien puolelta analysoitu tarkemmin. Kaikkien haastateltavien vastaukset olivat samankaltaisia, ja esimerkiksi Kaija pohtii italian kielen ääntämistä seuraavasti:

Vokaalien tummuus erityisesti italiassa aiheuttaa ongelmia alkuvaiheessa, mutta toisaalta se myös auttaa sitten kun sitä italiaa alkaa hallitsemaan paremmin niin sitä pystyy käyttämään suomenkielisissä lauluissa, saaden vokaalit soimaan paremmin edessä. (...) saksa auttaa niissä konsonanttiasioissa sitten enemmän, et suomessa ei tietenkään oo aspiroituja konsonantteja mutta että ne saa tarpeeksi napakaksi. (Kaija)

Leevi kertoo omista havainnoistaan seuraavasti, erittelemättä kieliä tarkemmin:

Suomalaisilla on aina liian takaiset tummat aat ja paksu äl, et se pitäis olla se heleä äl mikä tehdään pelkästään vaan kielenkärjellä. Sitä tuntuu olevan vaikea ihmisten oppia, koska se sitä kuulee aika paljon ammattitasolla että se on hmm aika väärin lausuttu ja kuitenkin se pitäis olla saksassa ja ranskassa ja italiassa. [...] aspiroidut äänneet on liian löysiä ja takasia, jonka takia mistään tekstistä ei saa selvää että vaikka ihminen aspiroi ja tekee... yrittää artikuloida hirveesti niin se on vähän niinku sellasta jäykistynyttä ääntämistä ja se on just se et tuntuu että tekee kauheesti töitä vaikka se ei sitte

kuulu. Et se on ehkä se saksassa pahin. Mut et vokaalivärien saaminen kohdalleen on jo aika vaativa. (Leevi)

Toivo mainitsee myös ongelmaksi vokaaliäänteiden suuremman määrän joissain vieraisissa kielissä:

Suomen vokaalit on yksinkertaisia ja niitä on ikään kuin vaan yhdet kappaleet per vokaali noin karkeasti ajateltuna, ja italiassa kaikkee on kaks, tai ranskassa tai saksassa. Et kun lukee E nii se ei ookaan ee, se on jotain aan ja iin väliltä. Tää aiheuttaa sen et ihmiset ei tiedä mikä vokaali niiden pitäis ääntää, vaan ne ääntää jonkun geneerisen suomalaisen vokaalin ja sen jälkeen niiden saksa kuulostaa suomalta, ja niiden italia kuulostaa suomalta. (Toivo)

Haastateltavien vastausten perusteella voidaan päätellä, että suomea äidinkielenään puhuvien yleisimpien perustasolla käytettävien vieraiden kielten ääntämiseen liittyvät ongelmat liittyivät joko *konsonanttien aspiraatioon* tai *suomen kielestä puuttuviin vokaaliäänteisiin*. Konsonanttien kohdalla vastaajat mainitsivat erityisesti saksan kielen aspiroidut konsonantit. Aspiraatio esiintyy sellaisissa konsonanteissa, joissa ääntöväylä suljetaan kokonaan ilmavirran tieltä. Tämän jälkeen ilmavirta vapautetaan, jolloin siihen kertynyt paine aiheuttaa kuuluvan hälyn. Laulussa käytettävässä saksassa, kuten myös englannissa, tällaisia konsonantteja ovat esimerkiksi /k/, /p/ ja /t/. Suomessa näitä konsonantteja ei aspiroida, eli ilmavirran vapautus ei aiheuta eriteltävää, maallikolle havaittavaa ääntä.

Vokaaliäänteistä puhuttiin haastattelujen yhteydessä enemmän kuin konsonanttiäänteistä. Suomen kielessä on kahdeksan eri vokaaliäännettä: /a, e, i, o, u, y, æ, œ/ (Suomi, Toivanen & Ylitalo 2006, 152). Saksan kielessä sen sijaan vokaaliäänteiden määrä lähes kaksinkertaistuu 15 vokaaliäänteeseen: /a, e, ε, ɪ, i, o, ɔ, ʊ, y, γ, œ, ø, e, ə/ (Piitulainen, Lehmus & Sarkola 1997, 18). Italian kielessä vokaaliäänteitä on lähes yhtä paljon kuin suomessa, mutta ne ovat laadultaan erilaisia: /a, e, ε, i, o, ɔ, u/ (Dardano 1996, 275). Puhutussa kielessä vokaaliäänteet esiintyvät joko pitkinä tai lyhyinä. Laulaessa vokaaliäänteen pituus riippuu sille sävelletyn nuottiarvon kestosta, joten tässä yhteydessä äänteet on esitetty luettelonomaisesti havainnoimaan pelkistetysti äänteiden määrällisiä ja laadullisia eroavaisuuksia.

Vokaaleista puhuttaessa etenkin saksan vokaalit olivat haastateltavien mielestä ongelma suomea äidinkielenään puhuville. Haastateltavat puhuivat yleisesti vokaaliväreistä. Tiedonhaun perusteella ”vokaaliväri” ei ole tieteellinen termi, vaikkakin sitä myös oman kokemuksen perusteella käytetään laajasti laulusta puhuttaessa. Vokaaliväreillä tarkoitettaneen tässä yhteydessä vokaaliäänteiden niitä ominaisuuksia, jotka tekevät niistä tunnistettavia kuulijalle. Vokaaliäänenne muodostetaan ääntöväylässä, eli äänihuulten ja huulten välisessä osassa päätä. Vokaaliäänten muodostamiseen vaikuttaa artikulaatiopaikka ja -tapa, eli missä kohtaa ääntöväylää ja miten äänne syntyy. Vokaaliäänten laatua voidaan tutkia mittaamalla sen taajuuksia, jotka ovat olennaisia eri vokaaliäänteiden tunnistamisen kannalta. Nämä taajuudet muodostavat voimistuneita osasävelalueita, joita ihmisäänen kohdalla kutsutaan formanteiksi. Eri vokaaliäänteillä on siis erilaisia formantteja, jotka vaikuttavat niiden tunnistettavuuteen. (Harmoninen spektri ja formantit, n.d.)

Edellä mainituista syistä johtuen voidaan todeta, että äidinkielenään suomea puhuvat laulajat joutuvat kiinnittämään vokaaliäänteisiin erityistä huomiota. Jokainen vokaaliäänenne, joka ei esiinny suomen kielessä, tulisi opetella tuottamaan laulaessa. Haasteena ovat niin oppilaan kuin opettajankin valmiudet tunnistaa vokaalien eroavaisuuksia ja kyky tuottaa niitä. Klassiselle laululle ominaista äänen resonanssia harjoitetaan jo harrastuksen alkuvaiheessa luonnollisista syistä usein vokaaliäänteillä, jolloin ilma virtaa vapaasti. Opettajan tulisi osata myös opettaa oppilasta tunnistamaan äänteiden erot ja tuottamaan äänteet niille kuuluvissa paikoissa sopivilla tavoilla, lauluinstrumentin vaatimukset huomioon ottaen. Toisin sanoen laulunopettaja tarvitsee tietoa niin artikulatorisesta, akustisesta kuin auditiivisesta fonetiikasta. Opettajalle on hyötyä myös tiedosta laulettavan kielen toiminnasta: esimerkiksi suomen kielessä ortografia eli kielen kirjoitusasu usein vastaa äänneasua, kun taas muissa kielissä, kuten saksassa, näin ei aina ole. Onkin siis syytä pohtia, millainen painoarvo fonetiikan opetuksella on osana lauludidaktiikkaa.

4.2 Vieraan kielen ääntämisen merkityksellisyys osana laulua

Vieraiden kielten ääntäminen nähdään merkittävänä osana klassisen laulun instrumenttia ja sen opetusta. Jokainen haastateltava kokee, että ääntämiseen tulisi suhtautua vakavasti jo lauluharrastuksen alusta lähtien. Perustelut ääntämisen merkityksellisyydelle osana laulua sen sijaan vaihtelevat.

Annukka pohtii ääntämisen merkitystä tekstin ymmärrettävyyden näkökulmasta:

(...) kun kuitenkin laulaminen on sanataidetta nii kyllä ne pitää olla oikein ne sanat, et kyllä kun se teksti on aina se lähtökohta, pitäis olla. (Annukka)

Lauletun tekstin pintapuolisen ymmärtämisen tason lisäksi hän perustelee, miksi ääntämisen tulisi olla myös kuuntelijan kokemuksen kannalta mahdollisimman kielenmu-
kaista:

Siis tässähän yritetään kuitenkin luoda illuusio että siellä lavalla tapahtuis oikeesti ne asiat, ja se illuusio, se saattaa särkyä hirveen pienistä asioista, jos teksti on väärin tai kuulostaa natiivin korvaan sillä tavalla että ei tää nyt oo oikein, niin kyllähän se saman tien tipauttaa et se ei enää usko siihen mitä siellä lavalla tapahtuu. (Annukka)

Ylläolevista katkelmista voidaan päätellä, että Annukka pitää tärkeänä sitä, että natiivi kielenpuhija ymmärtää, ja kenties myös pitää oikeana, laulajan ääntämistä. Puhutussa kielessä täydellinen, natiivin kaltainen ääntäminen on vieraan kielen oppijalle vaikea saavuttaa, eikä sitä viestin välittämiseen yleensä tarvita. Laulaessa sen sijaan natiivin kaltaiseen ääntämiseen on Annukan mielestä syytä pyrkiä, jotta esitys palvelee mahdollisimman laajaa yleisöä, myös kielen natiivipuhujia. Tekstin ymmärtäminen kuulijalle voi myös kärsiä vääristä äännteistä, sillä esimerkiksi vokaaliäännettä muuttamalla sanan merkitys voi vaihtua. Suomen kielen tekemät erot pitkien ja lyhyiden vokaalien välillä voivat olla erityisen haastavia vieraskielisille laulajille; esimerkiksi italian kielessä pitkiä ja lyhyitä vokaaleja ei nähdä erillisinä foneemeina.

Annukan puhuessa ääntämisestä yleisön näkökulmasta, Toivo analysoi ääntämisen merkityksellisyyttä niin sävellyksen kuin laulutekniikan näkökulmasta:

Mä koen et äännteet on vähän niinku sellainen tanssillinen liike siinä musiikissa (...) eli että ne pyörii tietyllä tavalla ja ne sulautuu toisiinsa tietyllä tavalla ja siirryt yhdeltä äännteeltä toiselle. Säveltäjät on usein käyttäny tätä hyväkseen nerokkaasti, ne on kanssa jotenkin kuullu sen sellasena yhtenä

kokonaisuutena. Niin sit jos ne liikkeet on niinku ikään ku toisesta tanssista ku se musiikki niin mitä siitä tulee (...) Nii eihän ilman et se ääntämys on jotenkin niinku säällisellä tasolla niin tällasia eroja ei pysty koskaan muodostamaan. (Toivo)

Kaikki neljä haastateltavaa mainitsivat ääntämisen liittyvän jollain tavoin osaksi laulutekniikkaa. Haastateltavien näkemyksiä laulutekniikasta ei tutkimuksen rajaussyistä selvitetty laajemmin, joten yksityiskohtaisia johtopäätöksiä ei voida näiden kommenttien perusteella muodostaa. Ääntämisen vaikutusta laulutekniikkaan fyysisellä tasolla ei kuitenkaan voida kiistää jo sillä perusteella, että pelkästään artikulaatio ja laulaminen itsessään ovat fysiologista toimintaa.

4.3 Ääntämisen oppiminen ja opettaminen klassisen laulun kontekstissa

4.3.1 Haastateltavien omat oppimispolut ja -metodit

Sen jälkeen ku mä oon itse...ennen kuin mä oon oikeastaan alottanut opettaa lauluakaan, niin mä oon opettanu ihmisille fonetiikkaa, niinku ihan tiettyjen tekstien ääntämystä, en siis fonetiikkaa oppiaineena. Siinä vaiheessa vasta oon tajunnu kuinka hankalaa toisille ihmisille on kuuleman perusteella toistaa se, mitä on just kuullu. [...] Ehkä tosiaan sit myöhemmin oon osannu itse analysoida sitä mitä tapahtuu ja mitä itse teen, ja sillä perusteella pystynyt opettaa sitä toisille ihmisille, en sillä perusteella, että mulle ois itselle opetettu. (Toivo)

Jokaisella laulunopiskelijalla on yksilöllinen oppimispolku. Jotta ääntämisen opettamisen näkemysten tulkinta olisi järkevää, haastattelujen yhteydessä kysyttiin vastaajien omia kokemuksia siitä, kuinka heille on opetettu ääntämistä, ja kuinka he ovat sitä itse opiskelleet. Kaikki vastaajat ovat edenneet lauluopinnoissaan ammattilaisuuteen asti. Voidaan siis olettaa, että he ovat opinnoissaan kohdanneet sellaisia ääntämisen opettamisen menetelmiä, jotka ovat mahdollistaneet ammattiuran. *Formaalin kielen ja fonetiikan opetuksen* lisäksi vastaajat mainitsivat yhteensä neljä (4) erilaista henkilöä, jotka ovat auttaneet heitä ääntämisen oppimisessa nimenomaan laulukontekstissa: *lauluopettajan, natiivin laulajan, korrepetiittorin ja kielicoachin*. Kaikki vastaajat mainitsivat hyödyllisiksi työkaluiksi itsenäisen ääntämisen opiskelussa IPA-järjestelmän foneettiset merkit, imitoinnin ja natiivin kielenpuhujan esimerkin seuraamisen kuulonvaraisesti. Vastaajista Leevillä on määrällisesti eniten kokemusta formaalista fonetiikan opetuksesta: hän on opiskellut sitä korkeakoulutasolla laulun

opiskelun ulkopuolella usean vuoden ajan. Muut vastaajat ovat opiskelleet fonetiikkaa osana laulun ammattiopintoja.

Yllämainittujen lisäksi laulajilla voi olla myös yksilöllisiä tapoja opiskella ääntämistä. Keskusteltaessa ääntämisen oppimisesta laulutunnilla Annukka kertoi käyttävänsä omia merkkejä IPA-järjestelmän merkkien sijaan:

H: Millasia merkkejä käytettiin kun sä kirjoitit kynällä [nuotteihin ääntämishjeita]?

Annukka: En mä foneettisia merkkejä oo koskaa oikeestaan käyttäny, että mulla on sellaset omat merkit mitä mä oon oppinut käyttämään.

Yleinen tapa opettaa vieraan kielen ääntämistä on antaa ääntämisesimerkki ja pyytää oppilasta imitoimaan. Vaikkakin jokainen vastaaja on käyttänyt imitointia osana ääntämisen oppimista omassa laulunopiskelussaan, kukaan ei kyseenalaistanut omien opettajiensa esimerkkejä. Tähän voi toki vaikuttaa myös aika: viimeisimpänä alemman korkeakoulututkintonsa suorittanut vastaaja on valmistunut vuonna 2008. Esimerkin kyseenalaistaminen vaatisi oppilaalta vieraan kielen äännejärjestelmän aiempaa tuntemusta. Kellään vastaajista ei ollut kokemusta esimerkiksi italian kielen opiskelusta ennen lauluharrastuksen aloittamista, joten on luonnollista, että opettajan ammattitaitoon ja esimerkkiin luotetaan. Toisaalta voidaan pohtia, miten opettajan tietämys ääntämisestä näkyy, ja miten luottamus ääntämyksen oikeellisuuteen syntyy. Tämä kysymys voitaisiin ratkaista tutkimalla oppilas-opettaja -suhdetta tarkemmin.

Kaikki vastaajat pitivät hyvänä ääntämisen oppimisen mallina äidinkielenään jotain vierasta kieltä puhuvaa laulajaa, toisin sanoen natiivin kielenkäyttäjän esimerkkiä. Alla olevista katkelmista näkyy, että Leevi käyttää natiivin tuottamaa mallia myös puheen muodossa, kun taas Kaijalle olennaista on natiivin laulajan ääntämismalli:

Usein jos on vaikee kieli, esimerkiks unkari, niin mä olen pyytänyt että joku natiivi lukee sen mulle sen tekstin nauhalle ja ilman mitään tulkintaa ja niin kuin hän lukisi sen omalla kielellään ilman mitään erityisempää tunnetilaa. Mä kuuntelen sitä ja opin osittain tekstiä ulkoo siitä samalla, mut myös sen et sanapainot tulee ja ja lausepainot, mitä ne on, kun lauseen sisällä ni miten sitä ihan kielellisesti fraseerattais tai niinku painotetaan nii ne kuulee sieltä paremmin. Sitten kun mä rupeen sitä itse miettimään sitku on joku

kohta mikä meinaa mennä väärin, niin siihen mä kirjotan aina ne foneettiset kirjaimet kun on vaikeita kieliä. (Leevi)

[oppilaitoksen nimi] oli tietty opintopistemäärä jossa käytiin nää peruskielet ja sen lisäksi venäjä ja espanja läpi ja niistä saatiin monisteet. Tottakai ihan natiivien levytyksiä kuuntelemalla, varsinkin lied-levytyksissä standardien kuuntelu, esimerkiks Fischer-Dieskau ja tällaset, jotka varmasti tekee ne asiat oikein ja selkeästi. (Kaija)

Annukka toi esiin toisenlaisen näkökulman imitointiin ja natiiviesimerkkiin liittyen:

Annukka: Monesti teen sillä tavalla, että kuuntelen YouTubesta sen aarian jonkun mahdollisimman natiivin laulamana ja sitä kautta yritän selvittää, että mitä siinä tekstissä on, että miltä sen pitäis kuulostaa. Oikeestaan teen silleen vertailevaa tutkimusta aiheesta, että yritän kuunnella mahdollisimman monta eri versiota ja itse järkeillä, että mikä vois olla kaikkein fiksuin.

H: Se natiivius on merkittävä osa?

Annukka: Ei, se on siis se mistä mä lähdän liikenteeseen, yleensä mä otan sen natiivilaulajan, jos se on mahdollista. Mut sit taas tietää, et monesti ei-natiivi saattaa laulaa sen niinku tavallaan paremmin sen kielen, koska ei-natiivi joutuu käyttämään niinku, miten sen nyt sanois, ajatuksia enemmän siihen että...

H: Voi luottaa että sillä on tietoa siitä kielestä, koska se ei oo sen äidinkieli?

Annukka: Aivan.

Ainakin teoriassa voidaan luottaa siihen, että natiivi laulaja tuntee oman äidinkielensä äännejärjestelmän, vaikkei välttämättä sitä osaisi sanallistaa kielitieteen terminologiaa käyttäen. Tällöin, jos opiskellaan kuulokuvaa hyväksi käyttäen, natiivin kielenkäyttäjän käyttö esimerkkinä on järkevää. Annukka nostaa kuitenkin esiin vieraan kielen ääntämisen oppimiseen liittyvän teoreettisen kysymyksen: voiko olla mahdollista, että vieraskielisen laulajan ääntäminen on parempi imitoinnin lähtökohta toiselle vieraskieliselle opiskelijalle, jos voidaan luottaa siihen, että ääntäminen on lähtökohtaisesti kielen mukaista? Ammattilaisten kohdalla voidaan olettaa, perustuen myös vastaajien kokemuksiin kansainvälisestä opiskelusta ja työnteosta, että etenkin Keski-Euroopassa ääntämiseen suhtaudutaan ankaralla pietetillä, ja ääntämisen oikeellisuutta pidetään tärkeänä. Tämä näyttäytyy esimerkiksi Leevin ja Toivon haastatteluissa:

H: Miten sä koet että miten eroaa tähän ääntämiseen suhtautuminen Suomessa tai vaikka Saksassa?

Leevi: Mä oon kokenut että Saksassa järjestelmällisyys ja kuri on aika paljon tiukempaa, siis että vaaditaan enemmän ja tehokkaammin. Mut niilläkin on sit omat, niille on vaikeempi laulaa kunnon italiaa, koska ne meinaa aspiroida kaiken ja nii edespäin ja ei opi sanoo ärrää, ei kaikki mut et osa. Mut et mä koen myös et oopperatalojen palaute siellä, et sitä tulee niin paljon enemmän siit lausumisesta myös. (Leevi)

H: Koet sä, et on jotain eroa siinä miten vieraiden kielten ääntämiseen suhtaudutaan ulkomailla ja Suomessa?

Toivo: Mä mietin sitä että täs pitää tietenkkin ajatella niin että Suomessa suomi on kotikieli ja muut on vieraita, ja sit kun mä meen Ranskaan niin ranska on kotikieli ja muut on vieraita. Mä en oo ainakaan havainnut et täs ois sellasta kulttuuriasiaa, minusta se on enemmän sellanen yksilöasia, että ne ihmiset, jotka on kielinatseja niin ne on kielinatseja ja ne jotka ei oo niin ei oo. Toki aina siihen liittyy se et osaatko sä ite jotain kieltä vai etkö sä osaa, et miten sä suhtaudut sillä kielellä laulamiseen, olit sä missä tahansa. Voin sanoa et ranskalaiset on tosi tarkkoja siitä et miten ranskaa äännetään, mut mitä kauemmas mennään ranskankielisestä kielialueesta niin sitä vähemmän niitä kiinnostaa et miten sitä äännetään.

Johtopäätöksenä näiden vastausten pohjalta voidaan todeta, että jos esimerkkilaulaja on saanut koulutuksensa esimerkiksi Saksassa, jota voidaan pitää myös merkittävänä maana ja kulttuurina klassisen laulun näkökulmasta, tämän laulajan saksan kielten ääntämisen oikeellisuuteen voidaan luottaa. Varmaa vastausta tähän kysymykseen ei kuitenkaan tässä yhteydessä löydetty.

Oman laulunopettajan ja natiivilaulajan esimerkin lisäksi jokainen vastaaja mainitsi korrepetiittorit tärkeinä henkilöinä osana ääntämisen opiskeluaan. Korrepetiittorit toimivat laulajien kanssa yhteistyössä harjoituspianisteina (Lamberg 2011, 3). Onkin siis luonnollista, että korrepetiittori on kokemuksensa perusteella laulajalle merkittävä palautteenantaja. Korrepetiittoreiden omasta kouluttautumisesta ääntämisen asiantuntijoiksi ei ole tutkittua tietoa. Lamberg (2011) kirjoittaa, että korrepetiittorin työhön kuuluu tuntea vieraiden kielten fonetiikkaa. Hän toteaa kuitenkin myös, että jos korrepetiittori ei hallitse käytettävää kieltä, hänen olisi suotavaa hankkia tunneille kyseisen kielen ammattilainen valvomaan tekstin harjoittelua (Mts. 11–12). Toivon

kokemukset korrepetiittorin ohjeista ovat Ranskasta, jolloin hän on hyötynyt myös ranskaa äidinkielenään puhuvan asiantuntijan ohjeista:

Tätä ennen mä olin käyny jo Ranskassa [...] sellasella mestarikurssilla, missä oli loistava ranskalainen korrepetiittori, joka opasti mua siis ranskan kielen hienouksiin, et se ei kuulostanu enää sellaselta palikkaranskalta, et sen jälkeen mä tajusin, mitä kaikkia vivahteita siinä fonetiikassa on ja nimenomaan kuinka ne täytyy laulaessa ääntää että ne tulee oikein ulos. Se oli ensimmäinen idea siitä että okei, tää onkin vähä monimutkasempaa hommaa kun mitä mä olin ajatellut, että täytyy olla joku tieto eikä riitä se et menee korvalla. (Toivo)

Sen sijaan Annukalla on päinvastainen kokemus ranskan ääntämisestä korrepetiittorin ohjeistamana:

Eräs korrepetiittori opetti ranskaa väärin, jonka takia oikeestaan muutamaa aariaa en enää pysty laulamaan koskaan koska nimenomaan se on kerran opeteltu väärin siinä niin siinä olis niin iso työ korjata se oikeaksi, joten, no, siinä on korrepetiittoreilla iso vastuu. (Annukka)

Leevi muistelee korrepetiittorin antaneen myös motivaatiota, ja miksei myös itsetuntoa, lisäävää tukea:

Leevi: Muistan et omana opiskeluaikana mä sain palautetta siitä et tekstistä ei saa mitään selvää millään kielessä. Sit mä olin vaan et aa, et se oli vaan tietty vaihe, niinku sellanen äänellinen kehitysvaihe ja mä koin sen hirveen helpottavana ku joku opettaja sit sano et kyl se sieltä tulee, et nyt ku sieltä on alkanu tulla ääntä niin kohta niinku, että ku se yritys oli aika kova. Mä yritin kovasti lausuu mut et se miten se sit tapahtuu, niin kaikki ei mee ihan käsi kädessä. Se oli mulle hirveen helpottavaa et se ei ikään ku lukinnu sitä tekemistä et "voi ei ku nyt tekstistä ei saa selvää". Ammattilaisena pitää sit saada selvää, mutta siinä on ollu monenlaisia vaihteita itse kullakin.

H: sulla on ilmeisesti ollu hyvä opettaja kun hän on antanut tällasta palautetta?

Leevi: Joo, tais olla itse asiassa korrepetiittori tai pianisti joka sanoi että tää on vaan vaihe. Muistan et oli joku tällanen lied-seminaari tai vastaava jossa niinku opiskelijat antoi toisilleen palautetta ja aika moni opiskelija nimenomaan jäi siihen et nyt tästä ei saa selvää ja et ei tuu mitään. Ja tota, se oli ehkä mitä mä muistan sieltä ääntämispuolelta. Helpotti kun sai armahduksen sit siitä.

Leevin vastauksesta voidaan todeta lauluinstrumentin vaativan useita hallittavia kokonaisuuksia. Klassisen laulun edellyttämä äänenmuodostus ja ääntäminen liittyvät

kiinteästi toisiinsa, mutta nämä osa-alueet eivät välttämättä kehity yhtä aikaa. Eero-lan Ääntöbalanssi™ -metodi käsittelee ääntämiseen liittyvää laulutekniikan osa-alueita artikulaation ja fonaation eriyttämisenä. Ideaalitulanteessa artikulaatioelimistön toiminta, eli esimerkiksi kielen ja leuan liikkeet eivät häiritse fonaatiota eli äänihuulten toimintaa. (Valtasaari 2012, 19.) Tästä näkökulmasta Leevin kokemus siitä, että artikulaatioelimistö ei vielä toiminut yhtä hyvin suhteessa äänentuottoon, olisi voinut vaikuttaa häneen negatiivisesti ilman ammattitaitoisen ohjaajan tukea. Korrepetiittorin rooli laulajan näkökulmasta on siis merkittävä myös muun kuin ääntämiseen liittyvän palautteeseen liittyen.

Neljäntenä, edellä mainittujen opettajan, natiivilaulajan ja korrepetiittorin lisäksi, osa haastateltavista mainitsi *kielicoachin*. Tietoa kielicoachin, tai suomalaisittain kielivalmentajan, työnkuvasta on tarjolla vähän. Kielivalmentajat ovat kieliasiantuntijoita, jotka antavat oppilaan tarpeita vastaavaa yksilöllistä opetusta. Kielivalmennus sopii siis esimerkiksi klassisen laulun ääntämisen opetukseen, sillä aiheena voi olla esimerkiksi yksi laulu, jonka ääntäminen käydään läpi opiskelijan tavoitteet huomioiden. (Paling 2013; Moilanen 2015.)

Vastaajat olivat käyttäneet kielicoachia joko kuoroympäristössä tai yksityisesti. Vastaajista Kaija mainitsee kielicoachin yhtenä palautetta antavana henkilönä työpaikallaan kuorossa:

H: Tuleeks kukaan ikinä antamaan palautetta ääntämisestä?

Kaija: Kielicoachit siinä tilanteessa jos huomaa jotain. Itse en oo henkilökohtaisesti saanu palautetta, mut ääniryhmän osana on tullu palautetta joistain asioista.

Annukka on samoin kohdannut kielicoachin toimiessaan kuoroympäristössä:

H: Sillon ku sä oot alottanu tai harrastanu niin sanotusti esimerkiksi kuoroissa, millasena sä koit vieraillla kielillä laulamisen ylipäättään?

Annukka: Se, no sillon ku on ollu pieni lapsi, niin se ei oikeestaan ollu mikään ongelma tai sitä ei oo koskaan mieltäny ongelmaks, koska lapsenahan imee kaiken mitä annetaan tavallaan. Joskus tuli jotain vaikeita kieliä vastaan, [...] ja kyllä sitä harjoteltiin paljon.

H: Kuinka tarkkoja siitä oltiin siitä ääntämisestä?

V3: Se on hirveen vaikee sanoo kun ei itse puhu sitä [kieltä], mutta muistan että meillä kävi kielicoach ja mun muistaakseni se oli aika tarkkaa.

Leevi sen sijaan on käyttänyt kielicoachia (tässä ääntämyscoach) yksityisesti:

Aina sillan kun laulaa Saksassa saksalaisille [saksaa] ja Ranskassa ranskaa niin kyl sitä aina mieltii et no mitäköhän noi on nyt tästä mieltä. Mutta ei oikeestaan, en mä koe et on mitään että jos oon tehny kotiläksyni hyvin niin ei sillä oo mitään väliä, et ja mielellään kun mä käytän coachia, et se on tota, niinku ääntämyscoachia, niinku nykyaikana että se on aina niinku natiivi, niin se ois tärkeetä. (Leevi)

Kaikista haastatteluista voidaan todeta, että asiantuntevalla ohjauksella on merkittävä osa myös ääntämisen oppimisessa. Imitoinnissa luotetaan usein natiiviesimerkkiin, mutta muissa tapauksissa ääntämisen ohjaaja ei välttämättä ole kielen natiivipu-huja. Kuinka oppilas voi siis varmistaa, että ohjaukseen voi luottaa? Tähän kysymykseen aineisto ei vastaa, mutta aiheita voi tutkia jatkossa.

4.3.2 Näkemyksiä ääntämisen opettamisesta

Vieraiden kielten, ja myös suomen, ääntämistä opetetaan yleisesti osana klassisen laulun instrumenttiopetusta. Tämän lisäksi jotkut musiikkioppilaitokset tarjoavat erikseen fonetiikan opetusta. Tämä on yleisempää ammattiopinnoista; musiikin perustasolla tai musiikkiopistotasolla opiskeltaessa fonetiikan tai kielten formaali opetus ei yleensä kuulu osaksi tutkintoa. Ammattiopinnoissa fonetiikan opetus voi myös sisältyä eri nimillä opetussuunnitelmiin merkittyihin opintojaksoihin. Se, millaisena fonetiikan erillinen opetus nähdään osana laulajan ammattiopetusta, on siis oppilaitosten itsenäisesti päätettävissä. Aiheen laajempi tarkastelu vaatisi niin musiikkialan perustutkinnon muusikon koulutusta tarjoavien oppilaitosten kuin ammattikorkeakoulujen musiikin koulutuksen opetussuunnitelmien läpikäyntiä, sekä näiden laatimista vastaavien henkilöiden ja laulajien ammattiopetuksesta vastaavan henkilöstön haastattelua. Näistä syistä tämän opinnäytetyön yhteydessä ei siis kommentoida tarkemmin sitä, pitäisikö vieraan kielen ääntämistä opettaa muutenkin kuin osana instrumenttiopetusta.

Tutkittaessa haastatteluaineistoja on selvää, että kaikki haastateltavat pitävät ääntämisen opetusta merkittävänä osana klassisen laulun opetusta. Haastateltavat ovat

myös yksimielisiä siitä, että ääntämisen opetukseen tulisi suhtautua vakavasti jo lauluharrastuksen alkumetreillä. Ääntäminen on myös kiinteä osa klassisen laulun tekniikkaa. Ääntämisen opettamisen kannalta vastaukset voidaan jakaa seuraaviin kategorioihin:

- äänifysiologian tuntemus (*laulutekniikka*)
- eri kielten äännejärjestelmien tuntemus (*fonetiikka*)
- tieto opettavasta kielestä (*kielitaito, kielitieto*)
- erilaisten oppilaiden haasteet (*pedagogiikka*).

Tähän tutkimukseen liittyvien vastausten kategorisoinnista huolimatta voidaan todeta, että ylläolevat osa-alueet ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa instrumentin hallinnan kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Näin ollen on jokaisen laulupedagogin itsenäisesti päätettävissä, kuinka ja millaisella painotuksella hän käsittelee eri osa-alueisiin liittyviä haasteita kunkin oppilaansa kohdalla. Esimerkiksi Leevi pohdiskelee tätä näkemystä seuraavassa katkelmassa:

Samalla tavalla kuin kaikessa muussakin oppimisessa, että ei voi vaatia liikaa, eikä saa olla liian lepsu. Ja jos siihen niinku kiinnittää väärällä tavalla huomiota niin se saattaa vaan niinku jumittaa tai et se ei kehity se ääntäminen. Elikkä ei nyt voi olla mikään ääntämisnatsi, mut että niinku niin että se kehittyy. Asiat mihin pystyy puuttuu niin niistä kuitenkin sit sanoo. Se liittyy niin vahvasti myös instrumentin hallintaan. (Leevi)

Vastauksissa viitattiin usein ääntämisen yhteydestä *laulutekniikkaan*. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan käsitellä laulutekniikkaa laajemmin. Leevin kommentista voidaan kuitenkin huomata, että hän näkee ääntämisen osana laulutekniikkaa kokonaisuudessaan. Vääränlainen artikulaatio voi olla hänen mukaansa ”esteenä laulamiseksi”. Ääntämisestä puhuttaessa opettaja tarkastelee oppilaan tuottamia äänneitä ja peilaa niitä omaan tietoonsa. Opettaja havaitsee oppilaan äänifysiologiaan liittyviä toimintoja kuulohavaintonsa perusteella. Tätä kutsutaan myös audiokineesteettiseksi kyvyksi (Valtasaari 2012, 10). Mahdollisia äännevirheitä voidaan korjata pedagogisesti eri tavoin, esimerkiksi mielikuviin tai fysiologiaan liittyvin keinoin. Jokaisella laulajalla ja laulupedagogilla on oma käsityksensä siitä, millä tavoin he ovat itse oppineet tehokkaimmin. Näitä tapoja sovelletaneen usein myös omassa opetuksessa.

Kuten aiemmin on todettu, opettajilta vaaditaan kykyä tunnistaa ja erotella kielenmukaiset äänteet. Ääntämisen opetus vaatii opettajalta lisäksi taitoa tunnistaa ja sanallistaa oppilaan mahdolliset ääntämiseen liittyvät virheet tälle sopivalla tavalla. Tämän sanallistamiseen vaaditaan niin *tietoa fonetiikasta kuin kielitaitoa*, ainakin joiltain osin. Ääntämiseen liittyvän käsitteistön tuntemus helpottaa myös laulunopetustyötä. Kaikki haastateltavat tunsivat fonetiikkaan perustuvat International Phonetic Alphabet (IPA) -kirjoitusjärjestelmän, joka systeeminä sisältää myös äänteiden kuvauksen. Tämän avulla yksittäisiä äänteitä voidaan merkitä esimerkiksi laulutekstien yhteyteen. Äänteiden merkintätapojen tuntemuksen lisäksi myös monipuolista kielitaitoa pidettiin tärkeänä. Ääntämisen opetus on huomattavasti helpompaa, jos osaa käyttää kyseessä olevaa kieltä. Voidaan kuitenkin todeta, että kielitaidon merkitys ei ole ratkaiseva menestyksekkään laulajan tai laulopedagogiuran kannalta, sillä laulaminen perustuu valmiiden tekstien tulkintaan, eli kieltä ei tarvitse itse tuottaa. Ääntämisen tulee toki olla kielenmukaista, mutta tämä voidaan oppia myös tuntematta esimerkiksi kielen toimintaperiaatteita. Kaikki kielitaito vaikuttanee kuitenkin positiivisesti myös ääntämisen opetukseen.

Klassisen laulun opetukseen liittyvät näkemyserot voivat vaikuttaa myös ääntämiseen oman äidinkielen kohdalla. Sekä Kaija että Toivo ovat oman laulunopiskelunsa aikana havainneet erityisesti suomen kieleen liittyviä haasteita ääntämisen opetuksen suhteen:

Itse koin sen niin ongelmallisena alussa, kun aloitettiin kaikella suomenkielisillä lauluilla, niin tuntuu että ääni on oudossa paikassa ja liian takana, verrattuna siihen että mitä sitten kun tuli muun kieliset laulut siihen mukaan nii ne sai sitten helpommin ne suomenkielisetkin biisit siihen samaan formuun.
(Kaija)

[...] että ainakin monilla suomalaisilla niin ne, must jotenkin tuntuu et ne alkuperäiset suomalaiset vokaalit ois ehkä saattanu sijaita ihan ookoo paikassa, ne äännetään ihan ookoo paikassa tuolla, mut sit ku oot vähän aikaa käyny jossain laulutunneilla ja joku sanoo et laula näin (tummentaen takaisesti) nii siitä niinku sellaseen italialaiseen A-äänteeseen (avoimesti, kirkkaasti) on melko pitkä matka. Mä en koe et suomen kieli ois sinänsä huono lähtökohta, se ois ihan hyvä lähtökohta, mut jos sitä joutuu jo vääntään johonkin suuntaan niin sen jälkeen ku aletaan laulaa vieraalla kielellä niin sitten ollaan iha skutsissa. (Toivo)

Yllä olevista vastauksista voidaan havaita ääntämisen ja laulutekniikan yhteys. Kaijan maininta ”oudossa paikassa” liittyyneen suomen kielen takavokaaleihin: havainnollistettuna esimerkiksi italian /a/ äännetään suun keskiosassa, ja se on avoimempi kuin suomen kielen /a/. Se, kuinka kielenmukainen äänne saavutetaan, riippuu niin opettajasta kuin oppilaasta. On mahdollista, että laulunopettaja opettaa oppilaalle ääntämistä esimerkiksi fysiologisten neuvojen avulla, mielikuvia käyttämällä tai näitä yhdistämällä.

Laulunopetuksessa on tärkeää selvittää oppilaan omat tavoitteet, jotta tämän yksilöllisyys voidaan ottaa huomioon. Ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, että jokainen ammattiin päätyvä laulaja on tähdännyt siihen harrastuksen alusta asti. On siis perusteltua suhtautua jokaiseen oppilaaseen pedagogisesti niin, että antaa tälle mahdollisuuden kehittyä ammattilaisuuteen saakka. Tätä pohtii myös Annukka:

No ainaki sen opettajan pitää olla tarkka siitä kielestä, että tota et se on vähä karhunpalvelus tehdä oppilaalle, että jättää huomioimatta vaikkakin pieniä asioita, mutta se että jos ajatellaan että oppilas menee vaikka koelauluun, missä ollaan tarkkoja siitä kielestä.

Sehän riippuu siitä, että mikä on se mihin se oppilas tähtää. Mutta että kylähän se nyt on loppujen lopuks tyhmää olla tekemättä sitä työtä kunnolla oikein heti, et ku se joka tapauksessa jos sen tekee huonosti nii saattaa kerä tautua se virhe sitten vaikka kuinka pitkä ajan jälkeen tulla vastaan. (Annukka)

Klassisessa laulussa instrumentti on ihmiskeho, jossa yhdistyvät psyykkiset ja fyysiset ominaisuudet. Poisoppiminen liittyy konstruktivistiseen teoriaan oppimisesta, jonka peruseriaatteisiin kuuluu uuden tiedon rakentaminen jo opitun pohjalle. Jos aiemmin opittu tieto on sen sijaan väärä, siitä kannattaa oppia pois, jotta maksimaalinen hyöty saavutetaan. Ääntämisen kohdalla tämä voi tarkoittaa esimerkiksi muutoksia artikulaatiossa. Annukka kommentoi virheistä poisoppimisen haastavuutta:

[Virheiden] korjaaminen vie niin paljon enemmän aikaa kun se itse opettelu. Et ku helposti jää sitte joku [virhe] sinne ja sitten se on todella vaikee korjata. (Annukka)

Toivo ja Leevi pitävät tärkeänä, ettei mahdollinen ääntämisvirheiden korjaaminen heikennä oppilaan motivaatiota tai kehitystä:

Ihan alusta pitäen toki. Ja että toki alussa niin kun korjataan vaan niitä asioita jotka on rikki, eli et eihän siitä tarvi alusta asti lähteä oppilaalle luennoimaan siitä asiasta. Mut kyl sieltä täytyis poistaa ne pääasialliset esteet sille laulamiselle ja sille ääntämiselle kuitenkin ihan alusta lähtien. Ne pitäis pystyä myös havaitsemaan ja pitäis pystyä välittämään verbaalisesti niin et se oppilas ymmärtää mistä on kysymys. (Toivo)

Kaikki vastaajat ovat klassisen laulun ammattilaisia, joten on luonnollista, että he pohtivat ääntämisen opetusta ammattiuran kannalta merkittävänä osana instrumenttiopetusta. Yleisenä mielipiteenä voidaan heidän kohdallaan pitää myös ääntämisen opetuksen tärkeyttä harrastajalaulajan opetuksen alkumetreillä; kaikki ammattilaisetkin ovat olleet alun perin harrastajia. Lauluharrastuksen jatkuessa ja taitojen kehittyessä oppilaasta voi kehittyä taitava ammattilainen. On siis oppilaan edun mukaista, että ääntämistä kohdallaan tärkeänä osa-alueena lauluinstrumentin hallinnassa.

4.3.3 Ääntämisen arviointi tasosuoritusten osana

Vierailta kielillä laulaminen on olennainen osa klassista laulua. Kuten jo aiemmin on todettu, Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry:n (SML) laatimat tasosuoritusohjeet toimivat yhtenä klassisen laulun arvioinnin ohjenuorana niin tasosuorituksissa kuin päivittäisessä pedagogisessa työssä. Klassisen laulun tasosuorituksissa on yleensä läsnä oma opettaja ja toinen laulopedagogi. Linjaus siitä, keitä ja kuinka monta henkilöä laulun lautakuntaan kuuluu, on musiikkioppilaitosten päätettävissä.

Kysyttäessä ääntämisen arvioinnista osana laulun perustason suorituksia, Annukka pohtii ääntämisen merkitystä laulutekstien ymmärrettävyyden kannalta:

Kyllä, et sanotaan et laulutekniset ongelmat on ehkä kuitenkin...hmm, kaiken pitää olla balanssissa, mutta et tekstistä kaikki lähtee. Tää on sanataidetta...no tottakai se et niinku laulutekniikka ja se et kaikki menee hienosti ja on mahtavan kuulosta nii se on tietysti tärkeää sekin, mutta kun kuitenkin oopperat ja liedit ne aina kertoo sitä tarinaa, niin kyllä sen tekstin pitää olla oikein. (Annukka)

Annukka liittää ääntämisen vahvasti osaksi tekstin tulkintaa, mutta tunnistaa myös palautetilanteiden yleisluonteen laulutekniikan arvioinnin kohteena. Arviointilautakunta koostuu pedagogeista, joilla on yksilölliset näkemykset ja eri tavoin hankitut

tiedot arvioitavista asioista. Myös kyky arvioida ääntämistä voi vaihdella. Toivon kokemusten mukaan ääntämisestä annettava palaute saattaa olla joskus liian vaativaa oppilaan taitotasoon nähden perustason suorituksissa:

Toivo: Kyllähän se ääntäminen täytyy arvioida. Se ei oo kenellekään ylivoimasta, sen paremmin opettajalle kuin oppilaallekaan, et opettaa ja opettelee ne ääntämysasiat jotka liittyy niihin ensimmäistenkin tasosuoritusten kappaleisiin. Vähän niin et turha niitä on laulaa jos ei osaa niitä yhtään ääntää. Se on vähän niinku että menis hiihtokilpailuihin mutta ei kuitenkaan sauvoja ottais vielä mukaan, tai suksia.

H: Eli siitä kannattaa antaa palautetta näissä tilanteissa?

Toivo: Joo, ja siis okei, mun mielestä ylipäänsä niiden ensimmäisten tasosuoritusten lautakunnat sais vähän mieltä yleensä sellasta että mitkä on sellaisia palauteasioita jotka kannattaa sanoa laulajalle itselleen ja mitkä on sellasia joista keskustellaan opettajan kanssa, eli tavallaan annetaan se opettajan sitten välittää niitä oppilaalle. [...] siellä tunnutaan annettavan palautetta sellasista asioista sille oppilalle joista joko oppilaalle ei oo mitään hyötyä niinku et se ei osaa tehdä sillä palautteella mitään tai sit et se on jotenkin niinku aivan sen tason yli et ei nyt sellasta voi vaatiakaan. (Toivo)

Kaija kommentoi ääntämisen arviointia niin omalta kohdaltaan kuin yleisesti:

H: Minkälainen näkemys sulla on esimerkiksi siitä, että kuinka tärkeää on arvioida vieraan kielen ääntämistä (...) kun tehään tasosuorituksia?

Kaija: Alusta asti se pitäis arvioida siihen mukaan ja olla ylipäätään tarkempi. Sen huomasi, itse kun aloitin laulun opiskelun, niin vokaaliväreihin ei kiinnitetty huomiota, mistä on sitten tosi vaikea oppia pois. Että kun tiettyssä vaiheessa, mikä on suunnilleen siinä C-kurssin tietämällä, opettajasta tietenkin riippuen, niin aletaan kiinnittää enemmän huomiota niihin asioihin, mitkä jos ois tehty alusta asti kunnolla, niin ois säästännyt tosi paljon aikaa oppimisessa.

(...)

H: Miten sä oot kokenu ite ku sulle on annettu palautetta ääntämisen suhteen vaikka tutkinnoissa ja tasosuorituksissa ihan kautta aikain? Onks sillä palautteella mitä sä oot saanu ollu minkälaista merkitystä sulle itelle?

Kaija: Siis tasosuoritteissa en ole juurikaan saanu mitään kriittistä palautetta, että se on ollu yleensä kautta linjan että ääntäminen on hyvää mikä ei mun mielestä siinä palautteessa kehitä sitä mihinkään suuntaan. Ja se että mun mielestä sen ääntämisen pitäis olla samalla tasolla alusta asti, eikä vast silleen että kun peruskurssien jälkeen aletaan tehdä jotain niin sitten vaaditaan enemmän. Muuten se on sellasta "saksaa savoksi" -tyyppistä.

Vastauksista voidaan tehdä kahdenlaisia johtopäätöksiä: ääntämistä ei joko arvioida tarpeeksi, tai sitä arvioidaan liian haastavasta näkökulmasta. Se, millainen arviointi olisi oppilaan kannalta hyödyllisintä, ei aineistosta selvinnyt. Vastaajat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ääntämisen arviointi on olennainen osa tasosuoritusten arviointia. Ääntäminen tulee sisällyttää arviointiin jollain tavalla jo ensimmäisestä tasosuorituksesta lähtien. On pohdinnan arvoinen kysymys, millä tavoin arviointi ääntämisestä esitetään oppilaalle, ja kuka sen esittää. Oppilaan pohjatiedot kielestä ja ääntämisestä tulisi myös ottaa huomioon, mikä ei välttämättä tule esiin itse laulutapahtumassa. Usein oma opettaja on kuitenkin osa arvioinnin tekevää lautakuntaa, jolloin tämä tieto on mahdollista pohjustaa muille jäsenille.

5 Pohdinta

Ääntäminen on olennainen osa laulua. Sanat ja teksti ovat kiinteä osa laulamista, jolloin artikulaation kanssa ollaan tekemisissä niin omalla äidinkielellä laulettaessa kuin vierailta kielillä tulkittaessa. Klassisessa laulussa ääntäminen kietoutuu osaksi instrumentin toimintaa, jolloin se voi vaikuttaa niin laulajan kuin kuulijankin kokemukseen usealla eri tasolla. Laulajalle ääntäminen, eli äänneiden ja sanojen tuotto, voi vaikuttaa lauluun niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Laulaessa etsitään optimaalista äänen resonanssia kehoa käyttäen, eikä ääntöelimistöä voi ulkoistaa muun kehon toiminnasta. Kehon resonanssiaistimusten lisäksi äänen tuottamisen aiheuttamaa resonanssia esiintyy ääntöväylässä, mikä voi aiheuttaa haasteita äänneiden tuottamisessa ja tunnistamisessa. Psyykkisestä näkökulmasta laulajalla voi olla asenteita kieliin ja ääntämisen oppimiseen liittyen, jotka haittaavat kehitystä. Kuulijan voidaan ajatella haluavan eläytyä laulajan kertomukseen ja heittäytyä siihen maailmaan, jonka lauluja esityksellään luo. Vääränlainen ääntäminen kuulijan näkökulmasta voi kuitenkin haitata tällaisen yhteyden syntymistä.

Ääntämiseen liittyvä tutkimus klassisen laulun kontekstissa on tiedonhakuni perusteella keskittynyt usein suomen kielen ääntämisen haasteisiin suhteessa klassisen laulun tekniikkaan. Vieraita kieliä käsitellään yleisesti vain äänneoppaiden muodossa.

Tietoa vieraiden kielten ääntämisestä klassisessa laulussa on olemassa, mutta tiedonhaku osoittautui haastavaksi. Yhtenä syynä tähän on kenties myös tämän tutkimuksen aineistosta noussut näkemys siitä, että ääntäminen vaikuttaa laulajan laulutekniikkaan. Laulutekniikkaa sen sijaan voidaan käsitellä joko tieteellisesti äänifysiologian näkökulmasta, tai subjektiivisesti kunkin laulajan omiin näkemyksiin ja kokemuksiin perustuen. Laulutekniikka on myös kokemukseni perusteella aiheena sellainen, josta on haastava tehdä laadullista tutkimusta. Klassisen laulun ammattilaisten määrä on Suomessa pieni, ja laulutekniikkaa pidetään usein henkilökohtaisena asiana, josta puhuminen voi olla vaikeaa eri syistä johtuen. Laulutekniikka on omiin kokemuksiini ja kollegiaalsiin keskusteluihini perustuen usein aihe, josta vaietaan. Syitä tähän voi olla useita, mutta tyhjentävää perustelua on vaikea esittää. Tästä syystä tässä opinäytetyössä laulutekniikkaa ei käsitellä tarkemmin, vaikka ääntäminen nähdäänkin siihen vaikuttavana tekijänä.

Ääntäminen nähtiin tärkeänä klassisen laulun instrumentin hallintaan liittyvänä osatekijänä. Myös laulopedagogien tulee hallita vieraiden kielten ääntämistä melko laajasti. Käytettäviä kieliä on jo perustasolla useita: italia, saksa, ruotsi, englantti, miksei myös ranska, espanja, venäjä tai latinakin. Jokaisessa kielessä on oma äännejärjestelmänsä. Suomen kielessä vokaaliäänteet vastaavat usein niitä vastaavia kirjainmerkkejä. Meille, suomea äidinkielenään puhuville, vieraissa kielissä esiintyy kuitenkin sekä määrällisesti enemmän vokaaliäänteitä, että niiden merkintätapa voi olla useamman kirjaimen mittainen. Esimerkkinä tästä voi mainita saksan kielen diftongit. Ääntäminen ei siis suinkaan ole niin yksinkertaista kuin voisi ajatella.

Missä ääntämistä sitten opitaan? Koulujen kielenopetuksessa ääntämistä opetetaan vaihtelevasti. Omalla kielenopiskelutaipaleellani muistan nähneeni ainakin englannin oppikirjoissa IPA-merkkejä sanastolistassa. Kielenopetus pohjautuu kuitenkin luonnollisesti usein viestintätaitoon. Ääntämisen ei tarvitse olla täydellisesti kielen ominaispiirteiden mukaista, vaan siinä saa kuulua oman äidinkielen vaikutus, jos vastaanottaja ymmärtää sanoman. Klassisessa laulussa tämä näkemys on myös olennainen, ja haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että ääntämisen tulee olla sellaista, että tekstin voi ymmärtää. Jokaisessa kielessä on myös sille ominaiset piirteet, kuten rytmi ja intonaatio, jotka tekevät siitä tunnistettavan. Tästä herää kuitenkin kysymyksiä: kuinka yksityiskohtaiselle tasolle esimerkiksi vokaaliäänteissä tulee mennä, jos

yleisö on esityskieltään äidinkielenä puhuvaa? Missä menee ymmärtämisen raja, ja kuinka paljon esimerkiksi painotukset vaikuttavat tähän? Milloin ääntäminen voi vaikuttaa negatiivisesti kuulijan kokemukseen? Tällaisten tutkimuskysymysten tarkastelu on toki haastavaa, mutta tuloksista voisi saada pontta myös laulopedagogiikkaan.

Ääntämisen opetuksen käsittely osana lauludidaktiikkaa on yksi mahdollinen jatko-tutkimuksen kohde. Omassa oppilaitoksessani, Jyväskylän ammattikorkeakoulussa, ääntämisen oppiminen on sisällytetty osaksi instrumenttiopintoja, eikä erillisiä fonetiikan kursseja järjestetä. Ääntämisen opetusta käsitellään lauludidaktiikassa, jonka muoto on siitä vastaavan opettajan päätettävissä. Usein tilanteista omissa opinnoissani keskusteltiin laulun harjoitusoppilaiden tuntien seurannan palautekeskusteluissa ja lauludidaktiikan seminaaritapaamisissa. Ääntämisestä ja sen opetuksesta keskustelu voi olla haastavaa, jos ei tunne kielitieteen terminologiaa. Lauluopettajan tulee aina ottaa huomioon myös oppilaan yksilöllisyys, ja mitä tältä vaaditaan. Klassisen laulun harjoitusoppilaat ovat usein harrastajia, joille ääntämisen opetusta saatetaan yksinkertaistaa tai siihen voidaan suhtautua vähempiarvoisena osa-alueena verrattuna muihin instrumentin hallinnan osa-alueisiin. Voikin siis olla, että laulunopettajan ei tarvitse paneutua fonetiikan yksityiskohtiin pedagogisella urallaan. Tämän tutkimuksen yhteydessä kaikki haastateltavat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ääntämisen opetus on tärkeää jo opintojen alkuvaiheessa, eikä sitä tulisi jättää muiden instrumentin osa-alueiden varjoon. Tätä perusteltiin esimerkiksi poisoppimisen vaikeudella tai sillä, ettei koskaan voida tietää, kenestä tulee tulevaisuudessa ammattilainen. Onkin siis pohdinnan arvoinen asia, kuinka suuri osa lauludidaktiikasta kannattaa käyttää ääntämisen opetukseen liittyviin kysymyksiin.

Klassiseen lauluun ja laulopedagogiikkaan liittyvää tieteellistä tutkimusta oli haastavaa lähestyä, ja sitä oli paikoitellen myös vaikea löytää. Tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani mielessäni kävi usein epäily: enkö vain löydä lähteitä, vai eikö niitä ole saatavilla? Suomenkielistä kirjallisuutta oli vain vähän tarjolla. Saksaksi kirjallisuutta löytyisi, mutta kirjoittajan kielitaito ei tähän riittänyt. Tästä syystä lähteet rajoittuivat erilaisiin dokumentteihin, opinnäytetöihin ja virallisten tahojen internet-sivuihin. Toivottavaa on, että suomalainen laulopedagogiikan tutkimus elää, jotta ajankohtaista tietoa saadaan myös tuleville sukupolville.

Lähteet

- Cantus 1. 2008. Nuottikokoelma laulun perusopetukseen. Bells Publishing Oy.
- Cantus 2. 2012. Nuottikokoelma laulun perusopetukseen. Bells Publishing Oy.
- Dardano, M. 1996. *Manualetto di linguistica italiana*. Milano: Zanichelli.
- Dufault, J. 2013. Practical Advice for the Voice Pedagogue. *Journal of Singing*, 70, 1, 31–41. National Association of Teachers of Singing. Viitattu 23.10.2016. <https://ia-net.finna.fi>, ProQuest.
- Hannula, K. 2009. Taiteen perusteita opettamaan: musiikkia, tanssia ja elämisen taitoja! Julkaisussa *MusTaa* valkoisella. Kirjoituksia musiikin ja tanssin pedagogiikasta. Toim. K. Hannula & T. Rautio. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 32–43.
- Harmoninen spektri ja formantit. N.d. Viitattu 14.11.2016. <http://www2.siba.fi/akustiikka/?id=15&la=fi>
- Hilliaho, S-K. 2015. Learning English through and for singing: Learner experiences of the interrelation of music and language. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 23.10.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201505262037>.
- Jokela, N. 2016. Saksan ääntäminen laulusarjassa *Frauenliebe und leben*. Tutkimuskohteena eksperttilaulajat. Väitöskirja. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 23.10.2016. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526213125>.
- Konttinen, S. 2013. Eri kieli – eri sointi? Julkaisussa *Laulupedagogi 2013-2014*, 17–22. Viitattu 15.11.2016. http://www.laulupedagogit.fi/wp-content/uploads/2014/01/Laulupedagogi_2014.pdf
- Lamberg, I. 2011. Korrepetiittori. Oopperan hiljainen moniosaaja. Opinnäytetyö, AMK. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.10.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011121918880>.
- Laulun tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005. Viitattu 21.10.2016. <http://www.musicedu.fi/easydata/customers/musop/files/tasosuoritukset/suomi/laulu2005.pdf>
- Lukkari-Lohi, A. 2012. Laulun tasosuoritusten arviointi Sibelius-Akatemiassa. Loppu-työ. Sibelius-Akatemia, Kuopio. Viitattu 7.11.2016. <http://ethesis.siba.fi/files/tutkimus.pdf>
- Moilanen, V. 2015. Työtä Suomessa? – Suomea työssä! Blogikirjoitus. Viitattu 24.10.2016. <https://weaducate.wordpress.com/2015/11/12/tyota-suomessa-%E2%94%80-suomea-tyossa/>.
- Musiikkiopistot. 2007. Viitattu 20.10.2016. <http://www.musiikinopetus.fi/fi/opiskelu/musiikkiopistot>.
- Paling, R. M. 2013. The Differences between Language Teaching and Language Coaching. Viitattu 24.10.2016. <http://www.languagecoachingcertification.com/differences-language-teaching-and-language-coaching/>.

- Piippo, A. 2014. Klassisen yksinlaulun perusasioita. Outi Kähkösen haastattelu. Viitattu 19.10.2016. http://www.sibeliussinging.fi/tietoakilpailusta_laulumusiikki.asp.
- Piitulainen, M-L., Lehmus, U. & Sarkola, I. 1997. Saksan kielioppi. Keuruu: Otava.
- Savolainen, E. 2001. Mitä fonetiikka on? Viitattu 14.10.2016. <https://fi.finnlectura.fi/verkkosuomi/Fonologia/sivu111.htm>.
- Suomi, K., Toivanen, J. & Ylitalo, R. 2006. Fonetiikan ja suomen äänneopin perusteet. Helsinki: Gaudeamus.
- Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Viitattu 21.10.2016. http://www.oph.fi/download/123013_muusiik_tait_ops_2002.pdf
- Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. Viitattu 21.10.2016. http://www.oph.fi/download/123012_taideyl_ops.pdf.
- Taiteen perusopetusliitto. N.d. Viitattu 20.10.2016. http://www.artsedu.fi/fi/taiteen_perusopetus/opetuksen_jarjestajan_muistilista.
- Tieteen termipankki. 2016. Kielitiede:vieras kieli. Viitattu 14.10.2016. http://tieteen-termipankki.fi/wiki/Kielitiede:vieras_kieli.
- Tilastotietoa kielivalinnoista. 2014. Viitattu 27.10.2016. http://www.sukol.fi/ajankoh-taista/tilastotietoa/tilastotietoa_kielivalinnoista.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. p. Helsinki: Tammi.
- Tutkintovaatimukset / Sibelius-Akatemia: Tasosuoritukset, klassinen musiikki. N.d. Viitattu 26.10.2016. <http://www.uniarts.fi/tutkintovaatimukset-sibelius-akatemia-tasosuoritukset-klassinen-musiikki>.
- Valtasaari, H. 2012. Ääntöbalanssi-metodi™ laulunopetuksessa. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 25.10.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201208172166>.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

VIRITTÄYTYMINEN AIHEESEEN

- Millainen laulutausta sinulla on?
- Missä olet opiskellut ammattiopintosi?
- Keitä opettajia sinulla on ollut opintojesi aikana, solistisella/didaktiikassa?
- Kuinka vieraiden kielten ääntämistä on opetettu sinulle omissa opinnoissasi?
- Mitkä kielet koet itsellesi helppoina tai vaikeina? Miksi luulet näin olevan?

SOLISTINEN NÄKÖKULMA

- Oletko opiskellut tai esiintynyt Suomen ulkopuolella? Missä ja millaista ohjelmistoa?
- Millaisena vieraan kielen ääntäminen mielestäsi nähdään kansainvälisessä kontekstissa?
- Millaisena koet vieraalla kielellä esiintymisen?
- Mitkä kielet koet itse helpoiksi/haastaviksi laulukieliksi?
- Oletko esiintynyt vieraalla kielellä kyseisen kielen natiivipuhujalle?
- Millaisena koet ääntämisen "oikeellisuuden" roolin Suomessa solistisissa tehtävissä?

PEDAGOGINEN NÄKÖKULMA

- Mitkä asiat koet helpoiksi vieraan kielen ääntämisen opetuksessa?
- Mitkä asiat koet haastaviksi vieraan kielen ääntämisen opetuksessa?
- Millaisena oppilaasi ovat kokeneet vierailla kielillä laulamisen?
- Millaista opetusta koet itse saaneesi laulun ammattiopinnoissasi ääntämisen suhteen?
- Miten itse opetat tai opettaisit vieraiden kielten ääntämistä?
- Kuinka tärkeänä osa-alueena pidät ääntämisen opetusta osana laulutuntia kokonaisuudessaan?
- Millaisena koet vieraiden kielten roolin suomalaisessa laulunopetuksessa?
- Onko ääntämisen opetuksessa mielestäsi kehitettävää?